

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti
motivace v rámci pedagogiky volného času
(mládež)**

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Linda Konrádová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: VI.

2009

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum

Podpis studenta/ky/:

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Ireně Kovářové
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	7
A TEORETICKÁ ČÁST	
1. VOLNÝ ČAS	10
1.1 Pohledy na volný čas	11
1.2 Kulturní trávení volného času	12
1.3 Socializace	13
2. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	14
2.1 Sociologie výchovy a vzdělání	15
2.2 Výchova mimo školní prostředí	16
2.2.1 Pedagogika mimoškolní výchovy a vzdělávání	18
2.3 Zásady a cíle vzdělávání	19
2.4 Zájmové činnosti	20
3. KULTURA A VKUS	21
3.1 Kultura a výchova	22
3.2 Problém masové kultury	23
4. POTŘEBY A MOTIVACE	24
4.1 Motivace ve výchově a vzdělání	25
4.2 Incentivy v pedagogickém procesu	26
4.3 Motivace dospívajících	27
5. ESTETICKÁ VÝCHOVA	28
5.1 Estetická zkušenost	29
5.2 Metody práce s uměleckým dílem	29
5.3 Umění a výchova	31
5.4 Mládež a umění	34

6. MLÁDEŽ	34
6.1 Mládež a životní styl	36
7. PEDAGOG	36
7.1 Pedagog volného času	37
7.1.1 Vychovatel na domově mládeže	41
8. ZAŘÍZENÍ PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	43
8.1 Domy dětí a mládeže	44
8.2 Domov mládeže	44
8.3 Subjekty s preventivně výchovnou péčí, ústavní a ochrannou výchovou	46
8.4 Ostatní subjekty pracující s mládeží ve volném čase	47
9. MIMOŠKOLNÍ PRÁCE S DĚTMI A MLÁDEŽÍ V JIHOČESKÉM KRAJI	48

B PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část	50
1. Výstava Hobby, Adventní trhy	56
2. Sportovní turnaje mezi Domovy mládeže	58
3. Výstava vánočních výrobků, ukázka vánočních zvyků a prezentace staročeské atmosféry v Jihočeském muzeu	61
4. AZ – kvíz	62
5. Soutěžní fotovýstava	64
6. Vydávání časopisu Studentská bomba v elektronické podobě	65
7. Zahradní slavnosti – rozloučení se školním rokem.	66
8. Vánoční večer na domově mládeže	69
9. Maškarní karneval	74
10. Výstava velikonočních výrobků a ukázka velikonočních zvyků	76

ZÁVĚR.....	80
SEZNAM LITERATURY.....	81
ABSTRAKT.....	84
ABSTRACT	85

ÚVOD

Téma „Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti motivace v rámci pedagogiky volného času – mládež“ jsem si zvolila z profesního hlediska. Rok a půl pracuji jako vychovatelka v Domově mládeže v Českých Budějovicích. Literatury, která se přímo zaměřuje na práci s mládeží v DM, není mnoho, např. Špičák Jiljí – „Úvod do metodiky zájmových činností v domově mládeže.“ Inspiraci a poučení lze nalézt spíše v odborných časopisech jako jsou např. články Brhelové Viery – „Emocionální výchova ako základ rozvoja inteligencie žiaka v domove mládeže“ a další její články, Dopitové Anny – „Zkusenosti z výchovné práce v domove mládeže“ a dalších pedagogů, zveřejněné v časopise Vychovávateľ. Dále pak v knize Pedagogika volného času od J. Pávkové. Existuje ale spousta literatury, jak z pedagogiky, tak z psychologie, o práci s dětmi v mateřské škole, ve školní družině a pro starší školní věk, kterou lze použít i pro výchovu studentů v DM.

Touto diplomovou prací bych v teoretické části chtěla vysvětlit základní pojmy, které jsou při výchově mládeže důležité. V praktické části pak prezentuji projekty, které se realizují v DM, ke kterým přistupuji, jak již se konají několik let. Jejich připravenost, kterou já sama nemohu ovlivnit, mé zhodnocení a další návrhy k odlišné realizaci.

Teoretická část je rozdělena do devíti kapitol.

V první kapitole bych se ráda zmínila o pojmu volný čas, o jeho základních definicích. Volný čas provází celý život každého z nás, a proto je důležité ukázat a vysvětlit, jak jej můžeme smysluplně naplnit.

Druhá kapitola pojednává o výchově a vzdělávání, o jejich důležitosti i mimo školní prostředí.

Téma třetí kapitoly je kultura a vkus, kultura kolem nás a rozdíl mezi vkusem a kýčem.

Za čtvrté jsou to potřeby a motivace, nejdůležitější část této práce. Motivace je důležitým prostředkem ve výchově a vzdělávání a to jak ve školním prostředí, tak i ve volném čase.

Obsahem páté kapitoly je estetická výchova. Estetická výchova se promítá do různých druhů umění. Práce s uměleckým dílem a důležitost umění ve výchově.

Šestá kapitola vymezuje pojem mládež, představuje její pohled na společnost a poskytuje stručnou charakteristiku mládeže.

Obsahem sedmé kapitoly je charakteristika pedagoga. Typy pedagoga, pedagog volného času, jeho socioprofesionální role. Práce vychovatele na domově mládeže.

Osmá kapitola pojmenovává zařízení pro volný čas dětí a mládeže. Rozdělení na školní a mimoškolní. Charakteristika domů dětí a mládeže, domovů mládeže, subjektů s preventivně-výchovnou péčí, ústavní a ochranou výchovou a ostatních subjektů pracujících s mládeží ve volném čase.

Devátá kapitola se zabývá mimoškolní prací s dětmi a mládeží v Jihočeském kraji.

V praktické části popisují konkrétní domov mládeže (dále také jako DM) při Střední odborné škole veterinární, zemědělské a mechanizační a Jazykové školy s právem státní zkoušky v Českých Budějovicích. Jedná se o smíšený domov mládeže, kde jsou na základě výběrového řízení a podle přísně stanovených sociálních a společenských kritérií přednostně ubytováni studenti, kteří pocházejí z rozvrácených, neúplných a sociálně i finančně špatně zabezpečených rodin. Vzhledem k menší ubytovací kapacitě tohoto domova mládeže (115 lůžek) jde víceméně o rodinný typ DM. Domov mládeže se nachází přímo v areálu školy, odpadá tedy další finanční zatížení rodin ubytovaných, které by nastalo v případě umístění mimo areál školy. Odtud by bylo totiž nezbytně nutné dojíždět do školy městskou hromadnou dopravou.

Během celého školního roku se v DM konají akce k různým příležitostem. Zabývám se těmi nejdůležitějšími. Jedná se o deset akcí, kterých se zúčastňují

studenti i učitelé. Většina z nich se koná přímo v domově mládeže, ale konají se i např. na Výstavišti v Českých Budějovicích nebo v Jihočeském muzeu.

Hlavním cílem diplomové práce je vysvětlit jednotlivé pojmy v teoretické části a v praktické části pak popsat deset akcí, které se v průběhu celého roku na DM uskuteční, včetně zhodnocení a návrhu na doplnění a zlepšení.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VOLNÝ ČAS

„Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.“¹

Mladiství potřebují ve svém volném čase pedagogické ovlivňování, které má být nenásilné. Toto ovlivňování je závislé především na věku mladistvých a je důležité, protože většina z nich tráví svůj volný čas venku nebo na ulici bez jakéhokoliv dohledu.

„Úmluva o právech dítěte, čl. 31, zaručuje dítěti (dle Úmluvy až do 18 let věku) nárok na odpočinek, na hru a oddychové aktivity odpovídající jeho věku, na účast v kulturních a uměleckých činnostech a trávení volného času.“²

Funkce volného času, které uvádí německý badatel H. W. Opaschowski:

- 1. rekreace (zotavení a uvolnění),*
- 2. kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací),*
- 3. edukace (výchova) a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení),*
- 4. kontemplace (při hledání smyslu života a jeho duchovní výstavby),*
- 5. komunikace (kontakty, spoluúčast, partnerství),*
- 6. participace (angažování se na vývoji společnosti),*
- 7. integrace (pro stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů),*
- 8. enkulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technických a dalších činnostech).³*

¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy*, s. 15.

² GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II.*, s. 173.

³ Tamtéž, s. 172.

Tyto cílové funkce můžeme chápat jako prvotní volnočasové potřeby. Přičemž první čtyři funkce (rekreace, kompenzace, edukace a kontemplace) jsou spíše individuální, zbylé funkce (komunikace, participace, integrace a enkulturace) jsou všeobecné. Obě skupiny tvoří celek, který je založen na vztahu jedince a společnosti.⁴

1.1 Pohledy na volný čas

Z ekonomického hlediska záleží na finančních prostředcích, které jsou dostupné a investovány do zařízení pro volný čas.

Z hlediska sociologického a sociálně-psychologického většina mladistvých, kteří pochází ze sociálně slabých rodin, mají tendence vytvářet vrstevnické skupiny a party, ve kterých sklouzávají k patologickým jevům, jako je např. alkohol, kouření a vandalství. Tyto sklony ovšem mohou mít i mladiství z normálně fungujících rodin. Záleží především na rodičích, jak se jim věnují a kolik volna jsou jim schopni obětovat. Proto jsou důležitá zařízení pro volný čas, kde jsou vychovatelé schopni nabídnout plnohodnotný program.

Z politického hlediska záleží na školské politice, jak moc jsou v ní zahrnuta zařízení pro volný čas. V každém městě by měla fungovat ucelená nabídka trávení volného času pro mládež. Dále také záleží na finančních prostředcích, různých grantech, sponzorských darech, státních a obecných zdrojích.

Zdravotně-hygienický pohled podporuje zdravý tělesný i duševní vývoj člověka. Důležitý je především režim dne jedince, hygiena prostředí a sociální vztahy. Každá zájmová činnost má svůj režim dne, při jehož sestavování záleží např. na věku mladistvých, na zaměření dané činnosti a samozřejmě na potřebách jedince.

⁴ Srov. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II.*, s. 173.

Z pedagogického a psychologického hlediska záleží na věku a individuálních zvláštnotech jedinců. Vychovatel by měl podporovat aktivitu dětí a mládeže, jejich seberealizaci a sociální kontakty. Rovněž by jim měl umět poskytnout prostor pro jejich spontaneitu a vytvářet pocit bezpečí a jistoty.⁵

1.2 Kulturní trávení volného času

„Každý jedinec vstupuje do života v určitém čase a prostoru.“⁶

Ve 20. století vzniknul velký problém s prudkým vzrůstem obyvatel. Nejmarkantnější je to v Africe, Číně a Indii. Je značný rozdíl, za jakých ekonomických podmínek se jedinec narodí a posléze vyrůstá, tím vznikají i jiné kulturní hodnoty. Na jedince působí kvalita prostředí a výchovy. Nad vším tím stojí společnost. Tato společnost by se měla snažit zabezpečit vývoj, výchovu a vzdělání mladistvých, a to z důvodu jejího přirozeného začlenění se do systému společnosti.⁷

K čemu je jedinec veden od dětství, k tomu se vrací i v dospělosti. Např. pokud odmalička chodil s rodiči do muzeí a byl veden k umění, zůstávají mu tyto zájmy i v dospělosti. Je důležité, aby byly děti odmala vedeny ve volném čase k hodnotným aktivitám. *„Všechny aktivity činí náš život hodnotnějším, zajímavějším, zbavují nás nudy, nespokojenosti a rozladěnosti.“⁸*

Naplňování volného času mládeže vhodnými aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho socializaci.

⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 20.

⁶ SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 12.

⁷ Srov. SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 13.

⁸ SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 13.

1.3 Socializace

„V každé kultuře bez výjimky se v rodinách uskutečňuje výchova dítěte, jejímž cílem je příprava dítěte na život v daném kulturním prostředí. Jde tu v podstatě o sociální učení...“⁹

Socializace je proces, který začíná už v novorozeneckém věku v rodině a pokračuje ve škole a zaměstnání, dále je ovlivňován médii. Základem je primární socializace, která se uskutečňuje v rámci rodinné výchovy. Cílem je uvést dítě do příslušného kulturního prostředí. Tato socializace trvá do třetího roku života.

Dále je to sekundární socializace, probíhá v rodině, ve škole a mezi vrstevníky od tří let dítěte. Nakonec terciální socializace, která probíhá v dospělosti. I v tomto období na sebe člověk stále nechává působit sociální okolí a navzájem se ovlivňují. Socializaci tedy můžeme chápat jako proces přípravy člověka na role ve společnosti.¹⁰

Obecné cíle socializace:

- vzbudit v člověku snahu dosáhnout víc,
- naučit člověka správně se chovat v různých sociálních rolích,
- naučit člověka různým dovednostem,
- schopnost vzdát se určité potřeby nebo ji odložit na později nebo ji nahradit něčím jiným.¹¹

⁹ NAKONEČNÝ, M. *Obecná psychologie*, s. 45.

¹⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M., HYHLÍK, F., *Malá encyklopedie současné psychologie*, s. 52.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 52.

2. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ

„Základním účelem vzdělávání a výchovy je rozvinout hodnoty a postoje vychovávaných a vybavit je znalostmi a dovednostmi, které jim dají pocit větší jistoty, radosti a uspokojení v životě.“¹²

V teoretickém výkladu lze výchovu a vzdělávání oddělit.

„Výchova je v pedagogickém pojetí považována za záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách v osobnosti.“¹³

„Vzdělávání se obecně v pedagogické teorii chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.“¹⁴

V praxi tyto dvě složky oddělit nelze. Především ve školním prostředí každý pedagog své žáky zároveň vzdělává i vychovává. Tuto propojenost vyjadřuje termín „výchovně vzdělávací proces“.¹⁵

„Způsob výchovy znamená celkovou interakci a komunikaci dospělých (matky, otce, učitele, rodiny, školy, atd.) s dítětem. Projevuje se volbou a způsobem užití výchovných prostředků, postupů a metod, tomu odpovídajícím prožíváním a chováním dítěte, které opět ovlivňuje prožívání o chování dospělého.“¹⁶

Výchova formální se uskutečňuje ve vzdělávacích institucích, jako je např. škola. Tato výchova je podporovaná státem a začíná již v předškolním věku. Dále pak pokračuje přes základní a střední školu až po vysokoškolské studium. Ukončení každého stupně školy je absolvováno zkouškou a potvrzením o vykonání této zkoušky.

¹² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 33.

¹³ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 15.

¹⁴ Tamtéž, s. 15.

¹⁵ srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 15.

¹⁶ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 54.

Výchova informální probíhá v každodenním životě jedince. Při kontaktu s rodiči, v práci, ve škole, mezi vrstevníky. Toto působení většinou probíhá nezáměrně, neorganizovaně, nesystematicky a nekoordinovaně.

Výchova neformální působí jako cílený proces mimo formální výchovu. To znamená, že probíhá ve volném čase jedince a především v zájmových útvarech pro děti a mládež. Rozdíl mezi formální a neformální výchovou je, že neformální výchova vychází z dobrovolnosti dítěte podílet se na nějaké zájmové činnosti. Zatímco v informální výchově záleží na věku dítěte a není zde brán ohled na rozhodnutí jedince.¹⁷

2.1 Sociologie výchovy a vzdělání

„Sociologie výchovy je disciplína sociologie, která se zabývá sociálními aspekty výchovy a je její úlohou v procesech společenské reprodukce. Pojednává 1. o místě a funkci výchovy ve společnosti, v dané kultuře, o vztazích mezi výchovou a sociální strukturou a sociální mobilitou; 2. o vztazích objektů a subjektů výchovy (rodičů a dětí, učitelů a žáků aj.); 3. o struktuře a funkci výchovných institucí, o podmínkách a sociálních důsledcích jejich činnosti.“¹⁸

„Sociologie vzdělání se zabývá sociálními aspekty vzdělávání a učení, je součástí sociologie výchovy.“¹⁹

Mezi základní problémy patří faktory, které ovlivňují pozitivně nebo negativně výchovu a vzdělávání.

Mezi tyto faktory můžeme zařadit např. technologický pokrok, který vymezuje nároky na formu a zaměření vzdělání; ekonomické souvislosti výchovy a vzdělání – vztah trhu práce a vzdělávací soustavy; politické souvislosti výchovy a vzdělávání – s odlučováním školství od církví rostl stále více zájem státu a politiky o kontrolu nad tímto odvětvím; výchova, vzdělání a

¹⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 19.

¹⁸ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 56.

¹⁹ Tamtéž, s. 56.

kulturní systém společnosti (kultura jako obraz společnosti); demografický vývoj ve výchově a vzdělávání; změny povahy rodiny; urbanizace; rozvoj sociální struktury, sociálních skupin, vrstev a tříd a jejich vědomí.²⁰

2.2 Výchova mimo školní prostředí

„Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti.“²¹

V různých publikacích se vysvětluje pojem „výchova mimo školní prostředí“ odlišně. V knize od J. Pávkové, *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, je tento pojem vymezen ve čtyřech bodech. Za první probíhá mimo povinné vyučování a za druhé probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny. Za další je institucionálně zajištěná a za čtvrté uskutečňuje se převážně ve volném čase.²²

Výchova mimo školní prostředí plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní i sociální.

Výchovně-vzdělávací funkce

„Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.“²³

²⁰ KOŤA, J., HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 4.

²¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 39.

²² Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 39.

²³ Tamtéž, s. 42.

Na tuto funkci se klade velký důraz. V zájmových činnostech jsou mladiství motivováni k smysluplnému využívání volného času, získávají nové znalosti a vědomosti. „Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.“²⁴

Zdravotní funkce

„Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, pohodě, mezi oblíbenými lidmi i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví.“²⁵

Velký zdravotní význam mají tělovýchovné a sportovní činnosti, které vynahrazují sezení při vyučování. Hygienicky nezávadné a esteticky působící materiální prostředí a dostatek prostoru pro různé činnosti jsou velmi důležité. V neposlední řadě nesmíme zapomínat na dodržování zásad²⁶

Sociální funkce

„Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvláště významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale nahrazují rodinu (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).“²⁷

Během zájmových činností, které mladiství navštěvují, jsou rodiče do jisté míry zbaveny svých starostí. V tu dobu o ně totiž pečují vychovatelé z výchovně vzdělávacích zařízení. V tuto dobu jsou děti také zproštěny rozdíly nestejných materiálních a psychologických podmínek v rodinách.²⁸

²⁴ Tamtéž, s. 42.

²⁵ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 42.

²⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 42.

²⁷ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 43.

²⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 42.

Výchovné působení má tři důležité oblasti – obsah, vztah, prostředí. Zájmová činnost by se neobešla bez programu (obsah). Dále je tu vždy někdo, kdo tento program vede a někdo, pro koho je připravován (vztah). A tato činnost nám také někde probíhá např. venku nebo v místnosti (prostředí).²⁹

2.2.1 Pedagogika mimoškolní výchovy a vzdělávání

V angličtině je uváděna jako out-of-school education, extra-curricular activities, leisure and education. V němčině se vyskytuje pod pojmem Freizeitpädagogik. U nás se stále častěji objevuje pod pojmem pedagogika volného času.³⁰

„Pedagogika volného času se zabývá:

1. obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času u dětí a mládeže;
2. činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase;
3. teorií a výzkumem toho, jak současná mládež (resp. i jiné skupiny populace) tráví volný čas v podmínkách soudobého vztahu společnosti.“³¹

Tato disciplína má i velkou preventivní funkci před patologickými jevy chování dětí a mládeže. K realizaci této funkce jsou tady školská zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmová vzdělávání ve volném čase – školní družiny a školní kluby, základní umělecké školy, jazykové školy a střediska pro volný čas dětí a mládeže.³²

²⁹ Tamtéž, s. 51.

³⁰ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 94.

³¹ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 94.

³² Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, str. 95

2.3 Zásady a cíle vzdělávání

„Každé pedagogické vzdělávání má svůj cíl.“³³

Obecné zásady vzdělávání:

- každý má stejný přístup ke vzdělávání, bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu,
- zohledňování vzdělávacích potřeb jedince,
- vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků ve vzdělávání,
- bezplatného základního a středního vzdělávání,
- každý má možnost se vzdělávat celý život, při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání.³⁴

Obecné cíle vzdělávání:

- rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a společenský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,
- pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
- poznání světových a evropských kulturních hodnot, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace,
- získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.³⁵

³³ HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 11.

³⁴ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), §2

2.4 Zájmové činnosti

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a sklonů. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“³⁶

Zájmové činnosti jsou důležité pro výchovu a formování osobnosti, týkají se vždy určité oblasti skutečnosti nebo praxe. Výchova k zájmům začíná v rodinném prostředí. Zájmy mladistvých mohou být ovlivněny rodičovskými vzory. Je důležité, aby se rodiče a mladiství věnovali některým zájmům společně. Rodinná výchova pak předpokládá i podporu zájmů pro mladistvé.

Zájmy můžeme rozlišit podle různých kritérií:

a) podle úrovně činnosti

- aktivní (takové, kdy jedinec sám vyvíjí nějakou činnost)
- receptivní (to jsou zájmy, které jen vnímáme např. poslouchání hudby, atd.)

b) intenzita zájmu určuje jeho kvalitu

- hluboké
- povrchní

c) časové trvání

- krátkodobé, dočasné a přechodné
- trvalé

d) podle stupně koncentrace

- jednostranné
- mnohostranné

e) z hlediska společenských norem

- zájmy žádoucí
- zájmy nežádoucí (takové, které mohou vést k patologickým jevům)

³⁵ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), §2

³⁶ HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 15.

f) dle obsahu

- zájmy společenskovední
- zájmy pracovní technické
- zájmy přírodovědně ekologické
- zájmy esteticko-výchovné
- zájmy tělovýchovné, sportovní a turistické
- další zájmové oblasti, které se nedají jednoznačně zařadit, např. počítač³⁷

3. KULTURA A VKUS

Vkus

Vkus je představa o ideálu krásy, harmonie a dokonalosti, která se liší u různých lidí, společností, kultur a národů, a která se v průběhu dějin neustále vyvíjí a mění. Záleží na každém člověku a na jeho osobnosti, co považuje za svůj ideál a co ne. V dětství přebíráme vkus většinou po svých rodičích a prarodičích. V dospívání se ideály mohou měnit podle kamarádů, prostředí, atd. V dospělosti je to zase podle oboru práce, partnera, atd. Není nikde dáno, že každý člověk najde svůj jeden ideál, někdo si může vyhranit svůj názor na vkus již v dětství a někdo jej hledá celý život.

„Vkus může být výjimečně přirozený, obvykle předpokládá poučení, vzdělání, kultivaci, školení. V kladném případě pak mluvíme o dobrém, vytríbeném, bezpečném atd. vkusu.“³⁸

Vkus je estetická sekundární dispozice. Do určitého směru a stupně lze vkus vypěstovat, záleží ovšem na dalších podnětech, jako je např. výchova, vzdělání, světové názory, společenské zařazení, životní zkušenosti, atd. Pojem vkus byl vždy spojován s výsadou společenských tříd především v 18. a 19. století. V dnešní demokratické společnosti může vkus získat každý.³⁹

³⁷ Srov. HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 15 – 16.

³⁸ ŠINDELÁŘ, D. *Krásy v nás a kolem nás*, s. 205.

³⁹ Srov. PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 356.

„Vkus nám může pomoci intuitivně se orientovat v estetické oblasti, v tvorbě i konzumu estetických objektů.“⁴⁰

Kultura

„Kulturu definujeme obvykle jako souhrn hmotných a duchovních hodnot.“⁴¹

Do tzv. hmotných hodnot můžeme zařadit pracovní prostředky, předměty denní potřeby, všechno to, co uspokojuje naše hmotné potřeby. Mezi duchovní hodnoty patří umělecká díla a umělecká činnost, chování a jednání, estetika, morální zásady, atd. Vztah mezi oběma skupinami těchto hodnot je velice úzký.⁴²

Kýč je záporný estetický jev. „Patří mezi tzv. pokleslé umění, protože umění předstírá, neuměle je napodobuje, přejímá pouze jeho vnější formu, přičemž pokrucuje obsah, dá-li se o nějakém obsahu vůbec mluvit.“⁴³

Je často považován za umělecký odpad, bezcenné umění či špatné umění. Kýč ovšem není možné spojovat s něčím, co se nepovedlo. Některým lidem se líbí a je většinou propagován různými reklamními společnostmi. Kýč má tedy velkou masovou přitažlivost, ale i přes to je považován za negativní (většinou lidmi, kteří jsou umělecky vzdělaní).⁴⁴

3.1 Kultura a výchova

Tyto dvě složky jsou spojovány už od dob antiky. Setkáváme se s nimi i v myšlení Platona, Aristotela, atd. „Výchova je velmi důležitý projev kultury, je nositelkou jejího rozvoje a kvality.“⁴⁵

⁴⁰ PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 357.

⁴¹ Tamtéž, s. 142.

⁴² ŠINDELÁŘ, D. *Krása v nás a kolem nás*, s. 142.

⁴³ Tamtéž, s. 208.

⁴⁴ KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 34.

⁴⁵ SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 11.

Také Jan Ámos Komenský usiloval výchovou o nápravu lidských věcí. Výchova a kultura se navzájem ovlivňují, vzájemně působí na svůj rozvoj a kvalitu.⁴⁶ „Společnost, která má dobrý výchovný systém, je i vysoce kulturní. A vysoce kulturní společnost se neobejde bez kvalitního výchovného systému.“⁴⁷

Modelová představa kultury vychází ze společenského systému. Kulturní systém se dělí na několik oblastí:

1. oblast dramatického (scénického) umění (divadelní, filmové, rozhlasové, televizní umění),
- 2) oblast výtvarného umění (architektura, sochařství, malířství, grafika, užité umění),
- 3) oblast hudebního umění (hudba instrumentální, vokální; hudba programová a absolutní, vážná - klasická, zábavná, taneční; hudba dramatická - opera, církevní, koncertní, vojenská, estrádní, taneční, rocková, jazzová, country, folková atp.),
- 4) taneční a pohybové umění (umělecký tanec, balet, pantomima, akrobacie atp.),
- 5) oblast literárního umění (poezie, próza, drama).⁴⁸

„Kultura je tedy významným sjednocujícím činitelem, který prostupuje i propojuje různé oblasti lidské činnosti a společenského života.“⁴⁹

3.2 Problém masové kultury

Masová kultura je považována za další produkt masové společnosti, průmyslové revoluce s industrializací a urbanizací. Koncem 19. století nastává tzv. éra masového člověka, který se objevil v prostředí velkoměsta. Má snahu

⁴⁶ Srov. SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 11.

⁴⁷ SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 11.

⁴⁸ Srov. <http://www.ped.muni.cz/wphil/clenove/rybar/TEXTY/vychova.htm>

⁴⁹ <http://www.ped.muni.cz/wphil/clenove/rybar/TEXTY/vychova.htm>

prodloužit svůj volný čas, ale není schopen ho smysluplně využít. Masová kultura vše snižuje jen na konzumaci požitků.

Charakteristika masové kultury:

- ničí individualitu,
- výroba se orientuje na průměrný vkus,
- masový trh odvádí talenty od hodnotné tvorby.⁵⁰

„Cílem masové kultury je zbavit člověka nudy, ale tím, že mu dává standardizovanou (neautentickou) zkušenost, zbavuje ho možnosti autonomního duchovního vývoje a život se tak stává ještě nudnějším a prázdnějším (koloběhem senzací a vytržení bez konce).“⁵¹

4. POTŘEBY A MOTIVACE

„Podmínkou aktivit v zájmových oblastech je vyvolání či zvýšení zájmu – tj. uspokojení specifické potřeby, např. potřeby poznání, sdělení, sebe vyjádření, seberealizace, uznání, atd. Potřeby mají svoji hierarchii. Nejprve by měly být uspokojeny základní fyziologické potřeby (jídlo, spánek, atd.), pak může nastat uspokojování vyšších (psychických) potřeb, zpravidla uváděných v následujícím pořadí:

- *potřeba vědomí jistoty a bezpečí,*
- *potřeba lásky a citové odezvy,*
- *potřeba seberealizace, pochvaly, uznání,*
- *potřeba získávat nové poznání, nové zkušenosti,*
- *potřeba estetického prožitku.⁵²*

Motivace se dělí na primární a sekundární. Pod primární motivací si můžeme představit činnost, ke které je dítě motivováno spontánně. Oproti tomu u

⁵⁰ Srov. <http://www.ped.muni.cz/wphil/clenove/rybar/TEXTY/vychova.htm>

⁵¹ <http://www.ped.muni.cz/wphil/clenove/rybar/TEXTY/vychova.htm>

⁵² HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 31.

sekundární motivace se dítě zabývá smyslem činnosti a vytváření si vztahu k aktivitě.⁵³

Pedagog by měl umět mladistvé správně zaujmout a vyvolat v nich určitou potřebu nějaké aktivity. Pro správnou motivaci je pro vychovatele důležité, aby znal vlastnosti mladistvých, jejich aktuální stav a jejich předchozí zkušenosti. Nejsnadnější motivace je k takové činnosti, se kterou mají děti již zkušenost. Vychovatel jen tyto zkušenosti oživuje.

Motivaci také rozlišujeme na vnitřní a vnější. Vnitřní motivací rozumíme, zvědavost dítěte, které má poznávací potřebu a cítí spokojenost ze společné činnosti. Zatímco vnější motivace vychází z vychovatele, formou odměn, pochval, anebo naopak tresty a donucením. Samozřejmě tato motivace není dlouhodobá, ale v krajních případech je velice účinná.

„Cíle a motivace k nim umožňují uspokojování potřeb, zejména seberealizaci, sebevyjádření.“⁵⁴

Pokud tyto cíle nenachází mladiství v rodině, ve škole ani v zájmových útvarech, mohou se upnout na takové sociální skupiny, které na ně mívají negativní vliv. Dochází tak ke vzniku patologického chování (kouření, drogy, automaty, atd.).

4.1 Motivace ve výchově a vzdělání

„Motivace je neoddělitelnou součástí učení.“⁵⁵ Motivace musí být přiměřená. Pokud je nízká nebo naopak vysoká, snižuje výkon jednotlivce. Každé dítě je motivováno k určité činnosti, ale jeho samotné motivy mohou být různorodé. *„Udržovat motivaci na optimální úrovni a začlenit potřebné motivy do motivačního systému žáka je nejdůležitější úlohou výchovného pracovníka.“⁵⁶* Pedagog nemůže přímo působit na motivaci mladistvých, ale může do určité

⁵³ Srov. HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 33.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 34.

⁵⁵ HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*, s. 285.

⁵⁶ Tamtéž, s. 287.

míry ovlivnit různé podmínky, vytvářet situace, atd. Je zapotřebí rozlišit motivy, které dítě zná a motivy, které ovlivňují jeho jednání. Důležitá je u mladistvých motivační šíře, možnost aktivovat a realizovat motivy. Každý jedinec má svůj motivační horizont a proto pedagog nemůže klást na mladistvé stejné požadavky, ale musí se řídit jejich různorodostí.⁵⁷

4.2 Incentivy v pedagogickém procesu

Incentivy jsou objekty nebo podmínky, které mohou uspokojovat potřeby, a které se mohou stát cílem, k němuž je chování zaměřeno. „*Incentivy jsou ve svém působení vždy závislé na motivační struktuře individua.*“⁵⁸

Cílem pedagoga „*je dosáhnout toho, aby žák zaměřil svou aktivitu na to, co společnost uznává jako důležité. Aktivita nemůže být vynucena, musí být vyvolána.*“⁵⁹ S dětmi se nedá manipulovat a pedagog má určité hranice, které by neměl překročit. Může ovšem za pomoci různých technik motivaci vyvolat a řídit. „*Učitel má k dispozici incentivy jako prostředky motivačního působení, ale slouží sám jen jako zprostředkovatel, protože motiv je vnitřním faktorem osobnosti.*“⁶⁰

Pedagog by měl postavit cíle tak, aby nebylo snadné jich dosáhnout, ale na druhou stranu by neměly být vzdálené. Jsou-li cíle stanoveny příliš vysoko, dítě neví, kdy jich dosáhne a ztrácí motivaci.

⁵⁷ srov. HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*, s. 289.

⁵⁸ HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*, s. 294.

⁵⁹ Tamtéž, s. 290.

⁶⁰ Tamtéž, s. 291.

4.3 Motivace dospívajících

Dospívající má daleko více tendencí hodnotit sám sebe, než když byl dítětem. „*Jeho já se postupně stává ústředním motivačním činitelem.*“⁶¹ Projevují se u něj nové motivační tendence, jako např. soutěživost, dosažení úspěchu, touha po individuální svobodě nebo osobní vyjádření. Další motivy vyplývají z dosažení sexuální zralosti, z touhy po dospělosti či dosažení nezávislosti na dospělých.⁶²

Většinou se u dospívajících projevuje nízké sebevědomí, nespokojenost se sebou a nevíra v sebe. Jejich city se často rychle mění od optimismu až k depresi. „*K základním konfliktům patří střetávání tendence být samostatný a současně závislý na druhých, být dospělý a zároveň brán v ochranu jako dítě.*“⁶³ Stanovují si vysoké cíle a ignorují neúspěchy.

Dospívající mají podobné potřeby jako dospělí. Mají potřebu být důležití, ujasnit si svoje postavení ve skupině, přitom je pro ně určitým ukazatelem hodnocení jejich vrstevníky.

„*Faktorovou analýzou byly stanoveny tyto základní potřeby dospívajících: 1. uznání a přijetí, 2. heterosexuální afekce a pozornost, 3. nezávislost a dominance se vztahem k dospělým, 4. konformita vůči očekávání dospělých, 5. úspěch ve škole.*“⁶⁴

V tomto věku se jedinci snaží začlenit do společnosti, vytváří si svůj svět a sociální role. „*Mladí lidé odmítají přejímat hodnoty, které jim předkládají dospělí, usilují o svůj vlastní svět a o své nezávislé postavení v něm.*“⁶⁵

⁶¹ Tamtéž, s. 274.

⁶² Tamtéž, s. 274.

⁶³ Tamtéž, s. 275.

⁶⁴ Tamtéž, s. 277.

⁶⁵ Tamtéž, s. 278.

5. ESTETICKÁ VÝCHOVA

„Estetická výchova má svoji stránku odbornou. Učí teoretickým a praktickým znalostem, návykům, přístupům k umění, tříbí schopnosti esteticky vnímat i tvořit.“⁶⁶

Důležitou součástí estetické výchovy je výchova k umění a umělecká výchova. Veškeré naše estetické vztahy ke skutečnosti a umění jsou ovlivňovány různými společenskými normami.⁶⁷

Systém výchovy uměním ve volném čase⁶⁸		
Druh Umění	Receptivní formy	Umělecké aktivity reprodukční a produkční
hudební	- poslech hudby na koncertu - poslech hudebních relací v rozhlase a televizi - členství v klubu přátel (rockové, barokní, jazzové, duchovní aj.) hudby	- v pěveckém (komorním) souboru - ve smyčcovém, dechovém, symfonickém aj. orchestru
výtvarné	- prohlídka výstav výtvarných děl, uměleckých fotografií - návštěva ateliéru výtvarného umělce - členství v klubu přátel výtvarného umění, v asociaci fotografů	- ve výtvarném (fotografickém) kroužku
filmové	- zhlédnutí filmového představení - členství v klubu přátel filmového umění	- ve filmovém klubu
literární	- četba krásné literatury - členství v klubu přátel krásné literatury (poezie)	- v recitačním souboru - ve čtenářském klubu
taneční	- návštěva baletního představení - zhlédnutí soutěže ve společenském tanci, v umělecké gymnastice	- v tanečním (folklorním) souboru - v baletním souboru
divadelní	- návštěva divadelního (operního) představení - sledování televizní hry - členství v klubu přátel divadelního umění	- v dramatickém souboru

⁶⁶ ŠINDELÁŘ, D. *Krása v nás a kolem nás*, s. 145.

⁶⁷ Srov. ŠINDELÁŘ, D. *Krása v nás a kolem nás*, s. 211.

⁶⁸ SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 39.

5.1 Estetická zkušenost

Estetická zkušenost je jednou z částí celého estetického procesu. Dalšími částmi jsou estetické prožívání, hodnocení a estetická reakce.

„*Kategorie estetické zkušenosti označuje velmi rozsáhlou, členitou, rozmanitou až různorodou oblast. Má své podoby, vrstvy a formy konkrétní i abstraktní, individuální i společenské, jednodušší i složitější.*“⁶⁹ Je tvořen třemi formami: estetické názory, estetické normy a estetické záliby.

- **Estetické názory** se opírají o rozum a myšlení. Jsou vytvářeny filosofy, estetiky, historiky, atd. a vyjadřují způsob chápání estetických jevů.⁷⁰

- **Estetické normy** jsou určitá pravidla pro předměty nebo činnosti, jak by měly vypadat. „*Estetická či umělecká norma se pak týká estetických objektů a uměleckých děl a činností, jež vedou k jejich produkci a recepci.*“⁷¹ Uplatňují se zde i normy technické, společenské, morální, atd.

- **Estetické záliby** se přiklání jen k určitým estetickým jevům a činnostem, ke kterým jsou motivovány.⁷²

5.2 Metody práce s uměleckým dílem

Metody práce s uměleckým dílem můžeme rozdělit na:

- Metodu bezděčnou, která ale není přímo metodou. Vychovatel se snaží esteticky přizpůsobit prostředí svým svěřencům. Dbá na to, aby jejich setkání s jakýmkoliv uměním bylo bezprostřední.⁷³

⁶⁹ PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 326.

⁷⁰ Srov. PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 330.

⁷¹ PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 333.

⁷² Srov. PROKOP, D., JÚZL, M. *Úvod do estetiky*, s. 351.

⁷³ Srov. UŽDIL, J., ZHOŘ, I. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 123.

„Takový postup může vést k vytvoření kladného vztahu k upravenému okolí i ke krásám přírodním, vytváří kulturní návyky, tříbí vkus, zvláště v oblasti věcného prostředí člověka.“⁷⁴

Výchovná práce s uměním má být osobní a individuální, v oblasti výtvarné tvorby je to obzvlášť těžké. Dobrý vychovatel by měl umět vystihnout chvíli, kdy je vhodné ustoupit do pozadí a nechat působit umělecké dílo přímo a bezprostředně.⁷⁵

- Emocionální metoda, která odmítá úvahy a rozum. Je založena na citech. „Citový prožitek, který se vychovatel snaží navodit, vyžaduje od těch, kdo dílo vnímají, značnou schopnost vcítit se do něho, ztotožnit se s některými jeho prvky.“⁷⁶

Důležitou roli zde hraje věk. Mladší děti své pocity neskrývají, zatímco mládež, obzvlášť ve školním kolektivu, má tendenci emoce předstírat nebo je vůbec nedávat najevo.⁷⁷

- Metoda racionální je založena na rozumovém přístupu k uměleckému dílu. Prostředky výtvarného vyjádření mají být ujasňovány postupně. Nejprve přichází na řadu otázka, **co** je v díle ztvárněno, poté následuje otázka **jak**. A nakonec je **proč**, smysl a obsah díla.⁷⁸

„Každý prvek, jednotlivost a detail mají v umění význam pro celek – bez něho nejsou než zajímavosti, kuriozitou, drobtem bez ceny.“⁷⁹

Pod tuto metodu spadá ještě metoda historická. Uměleckou produkci mohou podstatně ovlivnit společenské a historické skutečnosti a zároveň také samotný život autora díla.⁸⁰

⁷⁴ UŽDIL, J., ZHOŘ, I. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 123.

⁷⁵ Srov. UŽDIL, J., ZHOŘ, I. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 124.

⁷⁶ UŽDIL, J., ZHOŘ, I. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 124.

⁷⁷ Srov. UŽDIL, J., ZHOŘ, I. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 124.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 125.

⁷⁹ Tamtéž, s. 126.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 126.

Ani jedna z těchto metod není použitelná sama o sobě neboť každá má svá pozitiva a negativa. Také záleží na vychovateli a dětech. Každý máme jiný emocionální a intelektuální přístup k uměleckému dílu.

5.3 Umění a výchova

„Obě velké oblasti dějin lidského ducha – vychovatelství a umělecká tvorba – se v průběhu dějin mnohokrát octly v těsné souvislosti, ne-li v přímé závislosti jedna na druhé.“⁸¹

Hlavní roli hraje prostředí, ve kterém se mládež pohybuje. Např. školní prostředí, klubovny, nástěnky, atd.

Návštěvy galerií a výstav rozvíjejí citlivost a vnímavost.

„Nejobecnější definice umění je, že je to zvláštní forma (součást) společenského vědomí a specifický odraz, poznání, hodnocení a přetváření skutečností života.“⁸²

„Výchova k umění se neobejde bez promyšlení a systematické výchovy uměním.“⁸³

U každého jedince je vnímání umění jiné. Intenzita tohoto vnímání závisí na různých faktorech, od vrozených dispozic pro umění, přes vzdělání a profesionální orientaci, kulturní výchovu rodiny až po náladu a prostředí, ve kterém se jedinec zrovna nachází.⁸⁴ *„Umění plní v životě člověka celou řadu rozmanitých funkcí.“⁸⁵* Existují čtyři samostatné bloky, ve kterých se hovoří o funkcích umění v životě člověka a společnosti na přelomu tisíciletí.

⁸¹ UŽDIL, J., ZHOŘ, I., *Výtvarné umění ve výchově mládeže*, s. 9.

⁸² ŠINDELÁŘ, D. *Krásy v nás a kolem nás*, s. 217.

⁸³ SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 29.

⁸⁴ Srov. SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 29.

⁸⁵ SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 30.

Bazální funkce umění

V této základní skupině stojí na prvním místě funkce estetická. Tato funkce úzce souvisí s ostatními funkcemi. Umělecké dílo představuje estetické zážitky. Umění zastupuje určitou duchovní hodnotu, tady se promítá estetika do tzv. hodnotové funkce, umění jako hodnota.

Magická funkce umění překračuje meze smyslového poznání, autoři literárních děl užívají náznaků, symbolů a jinotajů. Často se stává, že se autoři nechávají unést, opustí reálný svět a čtenáři mohou ztratit pointu.

Komunikativní funkce umění zprostředkovává životní zkušenosti, názory, postoje, pocity a ideály umělců s ostatními jedinci. S touto funkcí úzce souvisí informativní funkce. Umělecké dílo se stává nositelem informací, „...*recipientovi podává uměleckými prostředky zakódovanou zprávu, jež ovlivňuje jeho vědomí, názory a postoje.*“⁸⁶ Obsah a význam uměleckého díla je komunikovatelný, umělec se prostřednictvím svého díla snaží vyjádřit např. vztahy různých společenských, etnických, náboženských, politických skupin a lidí své doby.

Kognitivní funkce obohacuje poznání. Díky této funkci „...*je umění schopno postihnout skutečnost v jejích nejsložitějších vztazích, je s to zachytit, a to často hlouběji a komplexněji než věda – i nejjemnější sféry lidského života, životní ideály a tužby člověka.*“⁸⁷

Funkce petrifikační uchovává poznané a prožité.

Formativní funkce umění

Na prvním místě v této skupině stojí funkce kompenzační. Této funkce jedinci využívají, pokud se snaží o osobní vyrovnání a vyvážení. Sledujeme televizi, posloucháme rádio nebo čteme knížku, když si chceme odpočinout. Tyto činnosti jsou pro nás kompenzační vypětí, námahy a únavy.

Stimulační funkce podněcuje a vzpružuje, udržuje při životě naději a víru ve svobodu a lepší dny v uměleckých dílech, obzvláště v době problémů, atd.

⁸⁶ SPOUSTA, V., et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 32.

⁸⁷ Tamtéž, s. 33.

Pedagogická funkce „...vystupuje zvlášt' markantně do popředí při uměnovýchovné činnosti se zobrazujícími druhy umění, která jsou s to svými výrazovými prostředky zobrazit objektivní realitu...“⁸⁸ Účinným výchovným prostředkem je takové umělecké dílo, ve kterém autor zachytil smyslové, citové a rozumové poznání. Důležité je umění syntetické (dramatické, operní a filmové umění).

Humanizační funkce, umění dělá člověka vnímavějším, citlivějším. Není tolik agresivní, naopak se stává tolerantnějším.⁸⁹

Terapeutická funkce umění

Již v antice byla doporučována hudba a tanec jako lék proti strachu. V dnešní době, ale není této funkce moc využíváno.

Relaxační funkce uvolňuje napětí, které v sobě jedinec má. Působí jako rehabilitace a relaxace. Dále je to funkce defrustrační, která je schopná odstranit zklamání, depresi či špatnou náladu. Uplatňuje se při interpretačních a tvůrčích aktivitách. Psychoterapeutická funkce ošetřuje a léčí. Zmírňuje bolest a zlepšuje celkový zdravotní stav. Úzce s ní souvisí funkce katarzní, která očišťuje a regeneruje.⁹⁰

Rekreační funkce umění

Nejvíce se projevuje, když se člověk setká s uměním a je vytržen ze shonu každodenního života. Pokud chce být jedinec sám, projevuje se funkce solitární. Navazuje pocit osamocení a nerušenosti. V opačném případě je tu funkce desolitární, která usnadňuje navázání sociálních kontaktů, vytváří pocit sounáležitosti a pospolitosti.⁹¹

⁸⁸ SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 34.

⁸⁹ Srov. SPOUSTA, V., et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 35.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 35.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 35.

„Uplatňuje se prostřednictvím společných zážitků při recepci uměleckého díla, kdy dochází k duchovní a sociální integraci jednotlivých členů dané skupiny.“⁹²

Hédonistická funkce poskytuje požitek a smyslovou rozkoš. Jedinec je k danému subjektu opětovně přitahován. Zábavná funkce přináší rozptýlení, zábavu, oddech, odpočinek, atd., např. při návštěvě malých divadel, operet a muzikálů.⁹³

5.4 Mládež a umění

Každé prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, obsahuje nějaké estetické vlastnosti, které se promítají do obyčejných, každý den používaných věcí. *„Děti přicházejí každodenně do styku s estetickými vlastnostmi okolního světa, které na ně působí a mohou ovlivňovat vývoj jejich estetického cítění a hodnocení.“⁹⁴*

Dětské výtvary bývají často impulzivní a bezprostřední, jsou realizovány hned bez jakékoliv přípravy. Tato tvorba může být lehce ovlivněna materiálem, se kterým mladistvý pracuje nebo činností ostatních.⁹⁵

Čím je jedinec starší, tím se tyto schopnosti mění. Potřebuje více času na přípravu a zvedá se i vlna kritičnosti. Fantazie jde více stranou. Starší jedinec tvoří realističtěji.

6. MLÁDEŽ

„Sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role

⁹² SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 36.

⁹³ SPOUSTA, V., et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 36.

⁹⁴ MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*, s. 36.

⁹⁵ Srov. MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*, s. 37.

dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.“⁹⁶

Toto období je velice rizikové. Mládež se snaží nalézt svoji vlastní identitu, navazuje nové vztahy a je lehce zranitelná po citové stránce.

Bílá kniha uvádí tři základní charakteristiky mládeže na přelomu tisíciletí:

- Bohaté země umožňují prodloužit si dobu dospívání, ale zvyšuje se tím i riziko vzniku patologických jevů. V chudých zemích musejí již mladší děti pracovat a bojovat o přežití.
- S nástupem nové generace přicházejí i nové překážky. V minulosti se mladší generace snažila přizpůsobit starší generaci a v dnešní době je tomu naopak. Důvodem je strach ze stárnutí.
- Zapojení mládeže do aktivního života a využít k tomu veškeré možnosti.⁹⁷

Důležitým cílem pro dospívajícího člověka je partnerský vztah a příslušnost k nějaké skupině. Většinou bývá jednodušší přiřadit se k nějaké partě lidí. Jedinec se cítí silnější a většinou přestává být zodpovědný. Zodpovědnost přenechává na dalších členech skupiny. Dospívající přijímají alternativní kultury, jako jsou např.:

- Rocková hudba, která je známá svoji hlučností a specifickým rytmem. Hudba sama o sobě je prostředkem ke kontaktu s ostatními vrstevníky, a to na různých akcích, kde je reprodukována.
- Graffiti, je výtvar, se kterým chce mládež šokovat a upozornit na sebe. Většina lidí to však považuje za projev vandalismu.
- „Skejťáci“, mládež, která jezdí na skejťových prknech nebo kolečkových bruslích. Ve svém životním stylu si prosazují naprostou svobodu a volnost.⁹⁸

„Vrstevníci pomáhají adolescentům uspokojovat různé potřeby. Emoční jistotu obvykle představuje stabilní přítel, který má podobné hodnoty a zájmy.“⁹⁹

⁹⁶ KRAUS, B., et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 9.

⁹⁷ Srov. KRAUS, B., et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 15.

⁹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 271.

6.1 Mládež a životní styl

Využití volného času je pro mládež jedním z hlavních ukazatelů životního způsobu. Stále častěji se objevuje pojem zdravý životní styl. Vztahuje se především k návyku tělesné a duševní hygieny. A proto je důležité rozvíjet tělesnou, psychickou a duchovní kulturu osobnosti.

Tělesná kultura osobnosti – patří sem návyky osobní hygieny, životospráva, stravování, ovládnutí se před škodlivými návyky, jako je např. alkohol, kouření, drogy. Velmi důležité je také aktivní sportování.

Psychická kultura osobnosti – „je složitým komplexem kvalit, které se konkretizují do žádoucích rysů stylů, do socializovaných potřeb a hodnotových orientací.“¹⁰⁰ Např. odpovědnost, sebeovládání, reflexe a sebereflexe, efektivní učení, sociální zdatnost, atd.

Duchovní kultura osobnosti – v menší míře jde o estetické, literární a vědecké zájmy.¹⁰¹ „V plné šíři zahrnuje především mravní vyspělost osobnosti, citlivost svědomí a smysl pro duchovní dimenzi bytí.“¹⁰²

7. PEDAGOG

„Učitelé patří k významným osobám v životě a vývoji dětí a mladistvých. Učitel může působit silně, příznivě, nebo naopak nepříznivě, svým záměrným výchovným působením, ale především celou svou komunikací a interakcí, vztahem k žákům, svou osobností. Může se stát i důležitým modelem pro dítě a mladistvého.“¹⁰³

Existují tři typy vedení pedagoga:

⁹⁹ Tamtéž, s. 297.

¹⁰⁰ KRAUS, B., et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 22.

¹⁰¹ Srov. KRAUS, B., et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 22.

¹⁰² KRAUS, B., et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 22.

¹⁰³ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*, s. 264.

- Autoritativní typ pedagoga sám rozhoduje a nedbá na názor druhých. Jeho skupina je většinou výkonná, ale nebývají v ní dobré vztahy.
- Demokratický typ pedagoga je nejběžnější, snaží se podněcovat všechny ke spolupráci. Výkonnost skupiny není tak vysoká jako u autoritativního typu, ale je zde větší spokojenost jedinců.
- Ve skupině liberálního typu pedagoga panuje uvolněnost. Jedinci nejsou spokojeni a často dochází k hádkám. Jedince nemá kdo usměrnit a výkonnost skupiny je malá.¹⁰⁴

Tvořivost pedagoga

Tvořivost by měla být jedním z rysů práce pedagoga. Jeho úkolem je podněcovat mladistvé k vlastní kreativitě a oceňovat ji.

Tvořivý pedagog je:

- samostatný, spontánní, originální, náročný, kritický, citlivý, asertivní, atd.

Zatímco netvořivý pedagog je:

- závislý na rozhodnutí, nesamostatný, opatrný, přebírá cizí nápady, nenáročný na druhé, je zaměřen spíše realisticky, atd.

7.1 Pedagog volného času

„Pedagog volného času reprezentuje takový druh výchovného pracovníka, který je schopen výchovně působit v prostoru volného času všech věkových, sociálních, profesních, národnostních a náboženských vrstev a skupin.“

Uplatnění pedagoga volného času je velmi rozsáhlé. H. W. Opaschowski je rozdělil do šesti bodů. Pedagog volného času může:

1. **výchovně vzdělávat a obecně kulturně ovlivňovat svěřence** ve vzdělávacích zařízeních, kde působí jako vychovatel, poradce, animátor (např. muzeum, škola, různé kluby, atd.),

¹⁰⁴ Srov. HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 49.

2. zastávat funkci tiskového, rozhlasového či televizního zpravodaje, moderátora nebo poradce v **informačních a sdělovacích prostředcích**,
3. pracovat jako asistent trenéra, lékaře, terapeuta, rehabilitačního pracovníka ve **zdravotním, tělovýchovném, sportovním a sociálním sektoru**,
4. působit v **oblasti gastronomie, společného stravování a ubytování**, jako manažer,
5. být ve **sféře cestovního ruchu, turistiky a dovolené** jako organizátor, manažer, vedoucí, průvodce při tuzemských a zahraničních zájezdech, poradce cestovních kanceláří,
6. uplatnit se v **oblasti techniky a technických zájmových klubů** jako technik poradce, instruktor ve specifických zájmových asociacích.¹⁰⁵

Mezi obecně platné pedagogické zásady patří – cílevědomost a plánovitost, přiměřenost, posloupnost, názornost, jednotné výchovné působení a kladné motivace a vyzdvihování kladných rysů osobnosti.¹⁰⁶

Pedagogické působení ve volném čase je odvozeno z několika pedagogických požadavků.

Pod požadavkem pedagogického ovlivňování volného času si lze představit vychovatelovu zájmovou činnost. Jeho nabídku takových aktivit, o kterých má předem zjištěno, že o ně mladiství mají zájem. Jedná se tedy o účelné využívání volného času.

Požadavek dobrovolnosti je velice důležitý. Pedagog by měl mladistvé namotivovat tak, aby se jedinci zapojili do určité činnosti dobrovolně, a ne proto, že musí, nebo že je vychovatel požádal.

Požadavek aktivity - Účastníci by se měli na činnosti aktivně podílet. Tím se podporuje jejich iniciativa, nápaditost, kreativita a samostatnost.

Požadavek seberealizace - pedagog má volit takovou strukturu činnosti, aby každé dítě vyniklo aspoň v nějaké její části. Jedinci se tak zvyšuje sebevědomí a k této činnosti se pak chce i nadále vracet.

¹⁰⁵ SPOUSTA, V., aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 7.

¹⁰⁶ Srov. HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 28.

Požadavek zajímavosti a zájmovosti zdůrazňuje význam zájmových činností. V kroužku se objevuje činnost, o kterou měly mladiství již zájem hned na začátku. Tento požadavek také obsahuje pestrost a přitažlivost. Týká se především obsahu, metod a forem práce.

Požadavek citovosti a citlivosti - zájmová činnost by měla přinášet kladné hodnocení a být uzpůsobena s ohledem na každého jedince.

Požadavek jednoty a specifičnosti školního vyučování a organizované zájmové činnosti vymezuje spolupráci na plnění výchovného cíle, rozvoje osobnosti dítěte a jeho kompetencí.¹⁰⁷

„Obecné pedagogické zásady s požadavky pedagogiky volného času tvoří jednotu. Jejich dodržování chápeme jako základ strategie pedagogické práce, která podporuje kvalitu vedení zájmového útvaru.“¹⁰⁸

Socioprofesionální role

Pedagog, který působí jako pedagog volného času, může v různých oblastech zastávat různé role:

a. diagnostik, „...zjišťuje, rozpoznává a zkoumá zájmy a potřeby svěřenců i aktuální úroveň a možnosti rozvoje intelektuální, emoční a volní stránky jejich osobnosti.“¹⁰⁹ Měl by znát nástroje použitelné při diagnostikování, ale i jejich využití v zájmových činnostech a aktivitách ve volném čase.

b. stimulátor a animátor, „podněcuje a oživuje osobnostní rozvoj individua, a to komplexně – v různých rovinách: ve sféře emocionální, volní a kognitivní, senzorické a motorické, imaginativní, fantazijní a kreativní.“¹¹⁰ Snaží se využít všech motivačních a stimulačních prostředků, metod a forem, kdy musí respektovat základní humanistické, morální a demokratické principy.

¹⁰⁷ Srov. HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 29 – 30.

¹⁰⁸ HÁJEK, B., *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 30.

¹⁰⁹ SPOUSTA, V., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 7.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 8.

c. satisfaktor, v této roli napomáhá pedagog volného času dětem a mladistvým citově prožít uspokojení a radost. „*Musí být též schopen na základě empatické analýzy připravit podmínky pro autoregulaci, sebeutváření a sebevýchovu svých svěřenců.*“¹¹¹

d. koordinátor a integrátor, „...*je garantem fungování celého výchovného systému ve volném čase, odpovídá za projekt, program, strukturu a průběh volnočasových aktivit.*“¹¹² Měl by být připraven zvládat jak teoretické problémy (různé otázky), tak praktické organizační a řídicí problémy.

e. organizátor a poradce při organizování volnočasových aktivit, které rozvíjí individuální zájmy a schopnosti jedinců.

f. administrátor, „*při organizování svých akcí ho využívají centra volného času, cestovní a turistické organizace, různá prázdninová zařízení, zdravotní a rekreační instituce, domovy důchodců a jiné organizace.*“¹¹³

g. dramaturg vystupuje ve všech fázích výchovného procesu. Sestavuje program, usměrňuje, vede, řídí, reguluje, hodnotí, atd.

h. redukátor, „...*se pedagog volného času uplatňuje při styku s mravně narušenými jedinci pocházejícími z rozvrácených a neúplných rodin...*“¹¹⁴ Spolupracuje s diagnostickými a výchovnými ústavy a s různými sociálními pracovníky.

ch. konzultant, aby byl pedagog volného času v této roli úspěšný, měl by být způsobilý v oblasti pedagogické komunikace, interakce a kooperace, atd. Vyžadují se znalosti z teorie individuální (mravní, estetické) a sociální výchovy.

¹¹¹ SPOUSTA, V., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 8.

¹¹² Tamtéž, s. 8.

¹¹³ Tamtéž, s. 9.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 9.

i. katalyzátor, v této roli je pedagog volného času při všech aktivitách schován. Vše sleduje zpozzdálí. Účastníci jednotlivých akcí si neuvědomují, že jsou vedeni a usměrňováni.

j. vědecký pracovník, „...pedagog volného času udržuje kontakt s pracovišti, zabývajícími se teoreticky a výzkumně problematikou volného času.“¹¹⁵ Podílí se na koncepci a tvorbě výchovných programů.

Úroveň a efektivita socioprofesionálního uplatnění pedagoga volného času je založena jak na osobních predispozicích a osobnostních kvalitách, tak i na kulturní klima a kvalitě interpersonálních vztahů na jeho pracovišti.

7.1.1 Vychovatel na domově mládeže

„V domovech mládeže jsou pedagogičtí pracovníci zařazeni na funkci vychovatele. Podle vládního nařízení č. 68/1997 Sb. mají stanovenou přímou výchovnou práci 30 – 32 hodin týdně.“¹¹⁶

Výchovná činnost vychovatele na domově mládeže je zaměřena především na všestranný rozvoj osobnosti studentů ubytovaných na DM. Uskutečňuje se formami a prostředky, které jsou přiměřené potřebám, věku a stupni vyspělosti studentů. Výchovně vzdělávacími činnostmi vychovatel navazuje na výchovně vzdělávací péči rodiny a školy. Zaměřuje se v ní zejména na vytváření kvalitních podmínek pro ubytování a stravování studentů, pro přípravu na vyučování a pomoc při rozvíjení zájmové činnosti.

¹¹⁵ SPOUSTA, V., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 10.

¹¹⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 135.

Práce vychovatele v domově mládeže se dělí na přímou a nepřímou výchovnou činnost.

Do přímé výchovné činnosti, která je stanovena na 30 – 32 hodin týdně patří:

- vedení výchovné skupiny - svolává schůzky své výchovné skupiny 1x za 14 dní – dle potřeby i častěji
- organizování činností žáků
- pedagogická činnost při akcích domova mládeže či na akcích s organizovanou účastí žáků z domova mládeže
- pedagogický dozor při stravování ve školní jídelně – informuje rodiče
- práce ve svěřené výchovné skupině ve všech druzích výchovné činnosti (kulturní, sportovní, mravní, pracovní, estetické, rozumové)
- kontrola pořádku a osobních věcí včetně hygieny
- práce se žákovskou samosprávou
- dodržování Vnitřního řádu domova mládeže – udělování pochval a kárných opatření

Mezi nepřímou výchovnou činností do naplnění pracovní doby 42,5 hodiny se zahrnuje:

- příprava na výchovnou činnost
- vedení pedagogické dokumentace své výchovné skupiny
- spolupráce s třídními a vyučujícími učiteli žáků své výchovné skupiny
- ochrana a zajišťování oprav inventáře ve svěřených prostorách domova mládeže
- účast na poradách vychovatelů, poradách v rámci činnosti školy a na schůzkách s rodiči
- vyhotovení plánu krátkodobých a dlouhodobých výchovných činností pro svou výchovnou skupinu a pro svou zájmovou oblast
- zajišťování předčasného nebo mimořádného odjezdu žáků se souhlasem zákonných zástupců, kontrola žáků a jejich pobytu v domově mládeže

v dopoledních hodinách, předávání služby nastupujícím vychovatelům a kontrola stavu budovy¹¹⁷

8. ZAŘÍZENÍ PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE

Zařízení, kde může mládež trávit svůj volný čas, jsou rozmanitá a můžeme je rozdělit na čtyři skupiny:

1. školy a školská zařízení, která jsou součástí škol (školní družiny, školní kluby),
2. zařízení pro výchovu mimo vyučování, ty která nejsou součástí škol (domy dětí a mládeže, domovy mládeže), zařízení pro ústavní výchovu (dětské domovy), další zařízení, které se zabývají výchovou ve volném čase (organizace dětí a mládeže, tělovýchovné organizace),
3. domácí prostředí (prostředí, ve kterém mládež vyrůstá, např. byt),
4. veřejná prostranství (hřiště, divadla, kina, restaurace, kavárny, atd.).¹¹⁸

Výchovné instituce mají v první řadě výchovné a vzdělávací cíle. Náplň jejich zájmových činností je dána právě podle těchto cílů. Instituce pro volnočasové aktivity se podílejí na formování dětí a mládeže prostřednictvím „...výchovy k volnému času, zahrnující motivace dětí a mladých lidí k vhodným činnostem, osvojení potřebných vědomostí a dovedností, nabídka a usměrňování zájmů, výchova odpovědného uživatele volného času.“¹¹⁹

¹¹⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 136.

¹¹⁸ Srov. HÁJEK, B., a kol. *Pedagogika volného času*, s. 22.

¹¹⁹ GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II.*, s. 171.

8.1 Domy dětí a mládeže

„DDM jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže ze zákona č.76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností.“¹²⁰

Domy dětí a mládeže nabízejí různě zaměřené a časově vymezené zájmové útvary. Tyto útvary můžeme rozdělit na:

- kroužek (zájmový útvar, který je zaměřen na jednu činnost, je dlouhodobý a členové kroužku jej navštěvují pravidelně, např. modelářský kroužek, výtvarný kroužek, atd.)
- klub (zájmový útvar zaměřený na více činností, členové jej nemusejí navštěvovat pravidelně, např. filmový klub, atd.)
- kurz (zájmový útvar, který obvykle trvá nějaký předem určený čas a je krátkodobý, je většinou zaměřen na jednu činnost a členové jsou přítomni po celou dobu, např. kurz vaření, atd.)¹²¹

8.2 Domov mládeže

„Činnost a provoz domova mládeže se řídí vyhláškou č. 64/1992 Sb., o domovech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.“¹²²

Zájmové vzdělávání v době mimo vyučování poskytují žákům a studentům také domovy mládeže. Na území Jihočeského kraje je 53 těchto zařízení, z nichž u 47 domovů mládeže a 4 internátů je Jihočeský kraj zřizovatelem (4 samostatné

¹²⁰ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 127.

¹²¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 129.

¹²² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 133.

DM a 43 DM jako součásti středních škol). Jeden domov mládeže je zřízen soukromou osobou a jeden domov mládeže je církevní. Domovy mládeže zajišťují především ubytování, stravování a výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost středních škol.

Jsou v provozu během školního roku. Provoz o víkendech a prázdninách je zajišťován a upravován podle potřeb žáků nebo školy.

Studenti jsou povinni řídit se vnitřním řádem domova mládeže, který vydává ředitel školy. Pokud je domov mládeže samostatná jednotka, tak jej vydává ředitelka domova mládeže. K vnitřnímu řádu mají studenti po celý rok přístup a na začátku každého školního roku jsou s ním seznámeni. Vnitřní řád vymezuje zejména práva a povinnosti ubytovaných. Jeho součástí bývá také denní režim, ve kterém je zahrnut základní rozvrh činností na DM. Začíná budíčkem a osobní hygienou, dále úklidem pokojů, snídaní, obědem, osobním volnem (vycházky), večeří, studijním klidem a končí večerkou. Denní režim se u každého domova mládeže může lišit. Je daný studijními podmínkami a typem školy. Je sestaven podle potřeb vyvíjejícího se organismu a duševní hygieně.¹²³

Přechod ze základní školy na střední je pro většinu mladistvých velice obtížný. Ještě obtížnějším se však stává, pokud dítě přitom přechází i z rodinného prostředí na domov mládeže. Čeká je ztráta dosud navázaných sociálních vztahů a vytváření si nových. Podřizují se úplně novému režimu a jsou na ně kladeny větší studijní požadavky. Změna pro ně tedy znamená velkou psychickou zátěž¹²⁴

Domovy mládeže mají svojí vlastní pedagogickou dokumentaci. Patří mezi ni:

¹²³ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 137.

¹²⁴ Tamtéž, s. 137.

- evidence ubytovaných žáků a osobní spisy žáků (přihláška podepsaná rodiči, která obsahuje osobní data, kontaktní adresu, stav studenta, dále studijní výsledky studentů)
- záznamy o výchovně vzdělávací činnosti (deník dané výchovné skupiny, kterou má vychovatel na starosti, do kterého se zaznamenává denní výchovná činnost se žáky)
- denní hlášení (zde se zaznamenává průběh denní i noční služby, nemocní, závady, různé mimořádné události)
- vnitřní řád DM
- rozvrh služeb vychovatelů
- zápisy z pedagogických porad
- další dokumenty (personální dokumentace, kniha úrazů, atd.)¹²⁵

8.3 Subjekty s preventivně-výchovnou péčí, ústavní a ochranou výchovou

„Střediska výchovné péče pro děti a mládež zajišťují preventivněvýchovnou péči pro děti a mládež s negativními projevy chování, pokud nejsou důvody pro ústavní péči.“¹²⁶

„Ústavní výchova je určena pro děti z rodin, kde jim není věnována potřebné péče nebo je jejich výchova vážně ohrožena.“¹²⁷

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy se člení na:

Dětské domovy

Jsou to koedukovaná zařízení pro děti ve věku 3 – 18 let, nebo než dokončí přípravu na budoucí povolání. Do dětských domovů jsou umísťovány děti

¹²⁵ Tamtéž, s. 138.

¹²⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 141.

¹²⁷ Tamtéž, s. 142.

osiřelé, dlouhodobě nemocných rodičů a nebo mladistvých z problémových a dysfunkčních rodin, u kterých ještě nedošlo k poruchám chování.¹²⁸

„V současné době u nás pracuje asi 120 dětských domovů s více než čtyřmi tisíci svěřenců.“¹²⁹

Speciální výchovná zařízení

Mezi tato zařízení patří dětské výchovné ústavy a výchovné ústavy pro mládež. *„Tato výchovná zařízení jsou určena pro děti a mládež s uloženou ústavní nebo ochrannou výchovou z důvodu závažnějších poruch chování.“¹³⁰*

Zvláštní školy internátní

„Zvláštní školy internátní poskytují celotýdenní pobyt a výuku dětem mentálně, smyslově nebo tělesně postiženým.“¹³¹

Diagnostické ústavy

Dělí se na dětské diagnostické ústavy a diagnostické ústavy pro mládež a rozdělují děti a mládež na základě komplexního vyšetření do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.¹³²

8.4 Ostatní subjekty pracující s mládeží ve volném čase

Mezi tyto subjekty patří např.:

- Sdružení dětí a mládeže
- Junák
- Pionýr
- Česká tábornická unie
- Duha

¹²⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 143.

¹²⁹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 143.

¹³⁰ Tamtéž, s. 145.

¹³¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 146.

¹³² Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 146.

- Hnutí Brontosaurus
- YMCA
- Občanská sdružení pracující s mládeží
- Sportovní kluby
- Organizace církví a náboženských společností
- Základní umělecké školy a jazykové školy¹³³

9. MIMOŠKOLNÍ PRÁCE S DĚTMI A MLÁDEŽÍ V JIHOČESKÉM KRAJI

Silné stránky

„Území Jihočeského kraje je plošně a téměř rovnoměrně pokryto činností organizací dětí a mládeže a organizací pracujících s dětmi a mládeží.“¹³⁴

Je zde silná propagace nabídek pravidelných zájmových činností a nepravidelných aktivit. V Jihočeském kraji působí ustavená Rada dětí a mládeže Jihočeského kraje (Radambuk), která působí jako střešní orgán nad ostatními organizacemi pracující s dětmi a mládeží. Veškeré aktivity jsou kvalitně personálně zajištěny.¹³⁵

Slabé stránky

„Stát žádným způsobem nemotivuje dobrovolné vedoucí mimoškolních kolektivů dětí a mládeže k vykonávání této obecně prospěšné činnosti.“¹³⁶ O pravidelnou zájmovou činnost se spíše zajímají děti mladšího školního věku. S rostoucím věkem tento zájem klesá. Většina organizací se potýká s nedostatkem prostředků, které jsou zapotřebí při běžném provozu aktivit.¹³⁷

¹³³ Srov. tamtéž, s. 152.

¹³⁴ [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

¹³⁵ Srov. [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

¹³⁶ [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

¹³⁷ Srov. [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

Příležitosti

„Možnost rozvoje a z kvalitnění činnosti organizací dětí a mládeže a organizací pracujících s dětmi a mládeží pomocí vytvoření systému pravidelných finančních podpor stávajícím organizacím dětí a mládeže i subjektům pracujícím s dětmi a mládeží.“¹³⁸ Vytvoření takových aktivit pro dospívající, aby je byly schopny zaujmout a představovaly prevenci před patologickými jevy. Rozvoj aktivit pro předškolní a mladší děti.¹³⁹

Ohrožení

„Nedostatek koordinace volnočasových nabídek pro děti a mládež v rámci komunit (možné napětí DDM versus ŠD a ŠK versus občanská sdružení).“¹⁴⁰ Stát může upravit některé zákony tak, že negativně zasáhnou do mimoškolních činností dětí a mládeže.¹⁴¹

¹³⁸ [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

¹³⁹ Srov. [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 5.

¹⁴⁰ [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 6.

¹⁴¹ Srov. [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0), s. 6.

PRAKTICKÁ ČÁST

Hlavní otázka praktické části zní: Jak důležitý je rozvoj kulturních potřeb a motivace ke vkusu (doba výzkumu – jeden školní rok v domově mládeže, dále také jako DM).

Pracuji jako vychovatelka na domově mládeže v Českých Budějovicích, který je součástí Střední odborné školy veterinární, mechanizační a zahradnické a Jazykové školy s právem státní zkoušky.

Domov mládeže

Ve své výchovné skupině, se kterou pracuji již rok a půl, mám 28 chlapců ve věku 15 - 19 let (tzn. 1., 3. a 4. ročník střední školy). Jejich zájmy jsou opravdu různorodé. Z části vyplývají z jejich budoucích profesí. Jsou členy včelařského a motoristického kroužku, starají se o drobná zvířata v ZOO koutku ve vyčleněném prostoru v areálu školy, fotografují flóru, faunu, někteří se připravují i na myslivecké zkoušky. Škola i domov mládeže jim pro tyto aktivity poskytují prostor i odborné zázemí.

V tomto domově mládeže funguje několik zájmových kroužků – sportovní, výtvarný, hudebně-dramatický a kroužek vaření a aranžování.

Kroužek sportovní probíhá celý školní rok. Každé pondělí, úterý a středu odpoledne se studentům naskytá možnost chodit do tělocvičny, která je při škole, a hrát různé sporty jako např. basketbal, florbal, nohejbal, aerobic. Největší oblibě se samozřejmě těší volejbal a futsal. Další možností je využít posilovny, která je, jak na domově mládeže, tak v tělocvičně. Dále je tu také místnost se stolním tenisem a stolním fotbálkem. Na podzim a na jaře se pořádají cyklistické a turistické výlety do okolí Českých Budějovic a za příznivého počasí lze využít hřišť v areálu, kde se nachází např. hřiště na plážový volejbal. Každý rok dostávají studenti k Vánocům také permanentku do místního plaveckého bazénu. V rámci sportovního kroužku probíhají po celý rok turnaje mezi domovy mládeže. Jsou turnaje, které připravujeme náš DM (viz sportovní turnaje mezi DM) a turnaje, kterých se účastníme, které připravují ostatní DM. Jsou to např. zápasy ve stolním tenise, které pořádá DM Holečkova, dále dlouhodobý turnaj ve volejbale pořádaný DM U Hvízdala atd.

Výsledkem sportovního snažení je nejen posilování sebevědomí, uvědomování si určité sounáležitosti (člen družstva, atd.), radost z výhry a uznání ostatních, ale i učení se přijmout porážku bez sebeobviňování nebo obviňování jiných.

Kroužek aranžování navštěvují, jak studenti ze zahradnického oboru, tak z oboru veterinárního. Učí se zde připravovat věnce, svícny, kytice a různé dekorační předměty. Vazby ze suchých květin zdobí chodby a společenské místnosti domova mládeže. Veškeré aranže jsou tvořeny tematicky (dušičky, Vánoce, Velikonoce, atd.).

Kroužek výtvarný spolupracuje s kroužkem aranžování. Společně připravují výzdobu ve společenských místnostech a na chodbách domova mládeže a školy. V jeho režii probíhá také maškarní karneval, soutěžní fotovýstava a výtvarná

soutěž. Studenti se zde učí zvládnout různé výtvarné techniky jako např. malování na dlaždice, vytváření vánočních filigránů (trojrozměrné dekorace z papíru), atd.

Kroužek vaření probíhá v prostoru, který studenti nazývají „bar“. Je to velká místnost, kde je kuchyňka a prostor k posezení. Tyto dvě části jsou od sebe odděleny barovým pultem, proto ten název „bar“. Téměř po celý rok se zde střídají dvojice studentů, kteří během dvou dní v týdnu připravují ostatním občerstvení. Tyto dvojice mezi sebou soutěží o nejlepší prodej na „baru“, za který jsou na konci školního roku oceněny. Studenti se zde také učí péct a zdobit perníčky, a to nejen při příležitosti prezentace školy, ale také v období Vánoc a Velikonoc.

Kroužek hudebně – dramatický: v rámci tohoto kroužku mohou studenti navštěvovat v prostorách domova mládeže tzv. „hudebnu“. Zde se nacházejí klávesy, kytara, bubny a další nástroje. Mají možnost se zde zdokonalovat a pilovat své umění na hudební nástroj. Studenti také nacvičují každý rok jiné divadlo, které pak hrají při příležitostech, jako jsou vánoční večer nebo „Zahradní slavnosti“. Kostýmy a různé rekvizity si buď půjčují v Jihočeském divadle nebo si je sami vytvářejí v rámci činnosti výtvarného kroužku.

Zájmové činnosti na domově mládeže

Velmi významnou součástí práce vychovatele v domově mládeže je právě pedagogické ovlivňování volného času, které má podobu zájmových činností. Funguje to zde formou poptávky a nabídky. Povinností vychovatele je zjistit si, s jakými zájmy student přichází (vyplňují v přihlášce) a umožnit mu v nich pokračovat. Proto jsou na domovech mládeže vychovatele zaměřeni na jednu určitou zájmovou činnost.

Dlouhodobě plánované činnosti pro školní rok na domově mládeže

Dlouhodobou plánovanou činnost vytváří vedoucí nebo ředitel domova mládeže a je většinou plánována na rok dopředu. Pro každý domov mládeže

může být tento plán jiný, ale měl by obsahovat všechny druhy výchovných činností (kulturní, sportovní, mravní, pracovní, estetické, rozumové). Pro ukázkou jsem použila návrh dlouhodobého plánu Domova mládeže Rudolfovská v Českých Budějovicích:

- Návštěvy divadel a koncertů.
- Sportovní turnaje mezi domovy mládeže v Českých Budějovicích.
- Turistické a cykloturistické výlety do okolí Českých Budějovic.
- Celoroční práce kroužku výtvarného, hudebně-dramatického, aranžování, literárně-knihovnického, sportovního a kroužku vaření a aranžování.
- Organizace kurzu taneční a společenské výchovy.
- Prezentace kroužků na veřejnosti při výstavách v Jihočeském a Jindřichohradeckém muzeu.
- Oslava Vánoc na domově mládeže.
- Zábavné a soutěžní společenské večery.
- Diskotéky na domově mládeže.
- Maškarní karneval.
- Organizace soutěžní fotovýstavy.
- Organizace zajímavých besed.
- Vydávání časopisu Studentská bomba.
- Hec – boj – letní soutěžní olympiáda.
- Zahradní slavnosti – rozloučení se školním rokem.

Plán krátkodobých výchovných činností

Krátkodobé výchovné činnosti si vytváří každý vychovatel sám a pro svoji danou výchovnou činnost. Tyto plány jsou rozepsány na každý měsíc, na půl roku dopředu a jsou také zaznamenávány do výchovných deníků. V každém měsíci by se měla objevit alespoň jedna jiná aktivita.

K trvalým výchovným činnostem patří:

- zajímat se o potřeby žáků, pomáhat jim řešit jejich problémy
- dbát na studium žáků

- vést žáky k čistotě a pořádku na pokojích, celém DM a okolí
- vést žáky k šetrnému zacházení s majetkem a inventářem DM
- spolupracovat s rodiči a se školou

Výchovná skupina

Ve výchovné skupině je určitý počet studentů, který se pohybuje mezi 20 – 30. Studenti jsou rozdělováni většinou podle věku a pohlaví. Každý vychovatel má na starosti svoji výchovnou skupinu, se kterou řeší problémy. Dále jí pomáhá se studiem a motivuje je k různým zájmovým činnostem. Minimálně jednou za měsíc by měla proběhnout schůzka výchovné skupiny, která by měla trvat alespoň půl hodiny.

Nástin výchovné schůzky:

- přivítání, pozdrav, prezence
- řešení organizačních záležitostí
- zhodnocení uplynulého měsíce
- problémy k řešení (u kluků je to většinou: nepořádek na pokojích, nedostatečná hygiena ve sprchách a na toaletách, atd.)
- (po každém čtvrtletí řešení prospěchu ve škole)
- co se jim povedlo, podařilo (chvilka pochval)
- události, které nás čekají (maškarní, volejbalové zápasy proti ostatním domovům mládeže, nové sportovní turnaje mezi dětmi na domově mládeže, atd.)
- otevřená diskuze

Podle tabulky z knihy *Mládež na křižovatce* od Saka a Sakové je ve věkové skupině 15-18 let nejčastější aktivitou: sledování televize, dále poslech CD, povídání si s přáteli, nicnedělání, práce s počítačem, četba knih, aktivní sportování, atd. Tyto další aktivity platí stejně i pro volný čas domova mládeže.

Po shrnutí veškerých aktivit na domovech mládeže, má vždy větší polovina studentů v oblibě sportovní činnost a dále pak různé zájmové kroužky, které se liší podle typu domova mládeže.

Všechny vychovatelky se podílejí na organizaci veškerých akcí, které se konají v rámci domova mládeže.

1. VÝSTAVA HOBBY, ADVENTNÍ TRHY

Na českobudějovickém výstavišti probíhá během roku několik výstav, kterých se zúčastňují studenti z našeho domova mládeže. Tyto akce probíhají především v rámci kroužku aranžování a vaření. Příprava probíhá vždy několik týdnů dopředu, protože je potřeba připravit veškerý materiál.

METODIKA

Motivace: Dodržování lidových tradic a zdokonalení se ve zručnosti pečení perníčků a jejich zdobení.

Cíl: Presentace výrobků našich studentů a zároveň prezentace naší školy.

Doba trvání: tři dny + přípravné dva týdny

Počet účastníků: 6 studentů

Potřebné pomůcky: slaměné věnce, kaštiny, žaludy, mech, perníčky, tavné pistole, suché aranže, svíčky, sušené ovoce, atd.

Postup:

- 1) zajištění místa na Výstavišti v Českých Budějovicích
- 2) příprava materiálu, výběr studentů
- 3) příprava místa na Výstavišti v ČB (dekorace)
- 4) samotná ukázka aranžování a zdobení perníčků
- 5) uklizení místa a odvoz věcí zpět na DM
- 6) poděkování všem zúčastněným

Hobby

Tato výstava se koná vždy dvakrát do roka a to na podzim a na jaře. Těchto výstav se zúčastňujeme z důvodu prezentace školy, domova mládeže a samozřejmě šikovnosti našich studentů.

Potřebným materiálem na tuto výstavu jsou věnce, mech, suché květiny, kaštiny a žaludy.

V přípravném týdnu si studenti s vychovatelkou dopředu připraví pár těchto aranžů, aby se mohly vystavit jako ukázka hotových prací. Během výstavy samozřejmě pracují na nových výrobcích, aby mohla být prezentována přímá ukázka.

V rámci kroužku vaření se připravuje těsto a pečou se perníčky. Jejich zdobení většinou probíhá také až na výstavě, jako ukázka.

Aranžování na Hobby

Adventní trhy

Cíl této výstavy je stejný jako u výstavy Hobby. Pracuje se tu jen s odlišným materiálem a zdobení má rovněž pokaždé jinou podobu. Každý rok je na Vánoce trendem jiná dekorační barva, proto vychovatelka se studenty pečlivě vybírá předem zvolené barevné tóny. To samé samozřejmě platí i u pečení perníčků. Každoročně se snaží přijít s jinými tvary a odlišným zdobením.

Příprava perníčků

2. SPORTOVNÍ TURNAJE MEZI DOMOVY MLÁDEŽE

METODIKA

Motivace: Studenti si sami chtějí zahrát a soupeřit mezi sebou. (Většinou musíme vybírat jen tolik, kolik jich je potřeba do týmu.) Ocenění je v podobě diplomu a různých drobností. 1. místo obdrží dárkový koš.

Cíl: Cílem těchto turnajů je oživení spolupráce s ostatními domovy mládeže, soutěživost, poměření sportovních sil a kondice mezi studenty.

Doba trvání: tři týdny

Počet účastníků: min. 15 sportovců (z každého DM) a 5 studentů na zajištění hladkého průběhu turnaje

Potřebné pomůcky: stopky, píšťalka, tužky, tabulky, propozice, počítadlo, míče (k danému sportu), síť, diplomy, ceny

Postup:

- 1) příprava zvacích dopisů a jejich následné rozeslání na ostatní DM
- 2) příprava diplomů a nakoupení cen
- 3) sehrání družstev na jednotlivé sporty, připravení dresů a příprava tabulek
- 4) turnaj sehrání jednotlivých zápasů a vyhodnocení
- 5) vyprání dresů, poděkování studentům a vyvěšení tabulek na nástěnku

Sportovní turnaje pořádané našim domovem mládeže se konají pravidelně na podzim. Jsou v rozsahu tří týdnů, vždy v pondělí a úterý. Každý týden je věnován jednomu sportu (košíková, futsal a volejbal). Přibližně měsíc před prvním turnajem je nutné napsat a rozeslat pozvánky ostatním vychovatelům na domovech mládeže, s datem, do kterého mají potvrdit svoji účast. Každý rok se zúčastňují tyto domovy mládeže: DM Rudolfovo, DM Nerudova, DM U Hvízdala, DM Holečkova. Mezitím je čas sestavit mužstva na jednotlivé sporty, připravit pomůcky (stopky, diplomy, atd.), sehnat studenty, kteří budou pomáhat při organizaci (kontrolovat přezůvky u tělocvičny, stopování času, počítání bodů) a zajistit rozhodčí. Sporty jsme si upravili podle našich potřeb, jak časově, tak počtem hráčů.

V košíkové tvoří družstvo pět hráčů, z toho na hřišti musí být trvale minimálně jedna dívka. Hraje „každý s každým“ 2 x 10 minut.

Turnaj v košíkové mezi domovy mládeže

Ve futsalu jsou tři hráči v poli a jeden brankář. Většinou hrají jen chlapi. Hrací doba je 2 x 10 minut dle pravidel pro sálovou kopanou s úpravou k přihlídnutí k prostorám tělocvičny.

V odbíjené je družstvo o šesti hráčích a z toho na hřišti musí být trvale minimálně tři dívky. Hraje se na dva sety do 15 bodů beze ztrát a samozřejmě zase „každý s každým“.

Pro všechny sporty platí, že všichni hráči musí být ubytováni na domově mládeže a na turnaje mohou přijít pouze s pedagogickým doprovodem. (To je důležité pro případ zranění či úrazu a také kvůli usměrnění ukázněnosti.)

Hrací systém je také stejný pro všechny turnaje, kdy při rovnosti bodů rozhoduje o pořadí: 1. výsledek vzájemného zápasu, 2. rozdíl bodů ze vzájemného zápasu, 3. bodový rozdíl ze všech zápasů.

Předávání cen

Tyto turnaje už lze chápat jako tradici, kterou dodržují všechny pozvané DM. Problémem začalo být pouze to, že některé domovy jsou více soutěživé a chtějí zvítězit za každou cenu, a proto staví do svých družstev profesionální hráče. Je pak těžké motivovat do hry ostatní studenty, když už předem vědí, že tento turnaj je pro ně prohraný a nemají v něm žádnou šanci. Ve snaze zabránit tomu, aby poctivé domovy mládeže nepřestaly jezdit na turnaje, je potřeba pozměnit pravidla. Účast profesionálních hráčů je nutné zakázat, a to i těch, kteří skončili v období tří let. Pokud se pravidla poruší, budou tyto domovy mládeže diskvalifikováni.

3. VÝSTAVA VÁNOČNÍCH VÝROBKŮ, UKÁZKA VÁNOČNÍCH ZVYKŮ A PREZENTACE STAROČESKÉ ATMOSFÉRY V JIHOČESKÉM MUZEU

METODIKA

Motivace: Je podobná jako pro výstavu Hobby a Advent. Jedná se o dodržování vánočních tradic a zvyků, možnost předání svých zkušeností se zdobením perníčků a aranžování svícňů.

Cíl: Prezentace vánočních tradic a zvyků, prezentace svých výrobků

Doba trvání: tři dny + dva přípravné týdny

Počet účastníků: 12 studentů

Potřebné pomůcky: perníčky, cukrová poleva, smrkové větvičky, svíčky, mašle, kostýmy

Postup:

- 1) dohodnutí termínu v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích
- 2) příprava těsta, motivů a pečení perníčků
- 3) motivace studentů
- 4) prezentace v Jihočeském muzeu
- 5) úklid výrobků zpět na DM
- 6) poděkování studentům a rozdání svícínek

Již tradičně se začátkem prosince u nás na DM začnou vázat adventní věnce, zdobit svícny, péct perníčky a sušit ovoce. Předvánoční období je u nás v plném proudu. Zahradnice a zahradníci si připraví túje a smrkové větve, aby je mohli naplést na věnce. Potom se přinesou svíčky různých barev, mašle (každý má vánočně vyzdobený byt jinou barvou), sušené ovoce, badyán, skořice, atd. Za pomoci tavné pistole se všechno aranžuje na věnce. Na kroužku vaření se začíná připravovat těsto na perníčky, kreslí se motivy, které se poté budou vykrajovat z těsta a péct. Po upečení studenti zdobí perníčky cukrovou polevou a mašlemi. Každý rok se vymýšlí jiné vánoční motivy, inspirací jsou nám návrhy v různých

časopisech. Věnců, svícňů a zdobených perníků se dělá jen tolik, aby byly na ukázkou. Další se přidělávají až na místě, aby návštěvníci, viděli přímou ukázkou postupu a mohli si je sami zkusit vyrobit nebo nazdobit.

V Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích se každý rok vyhradí jedna místnost, kde se sejdou ukázky a zvyky vánočních tradic z různých škol. Náš DM se tady reprezentuje většinou během dvou dnů.

Nejčastějšími návštěvníky výstavy byly mateřské a základní školy.

Vánoce v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích

4. AZ – KVÍZ

METODIKA

Motivace: Zhlédnutí vědomostní soutěže AZ-kvíz na ČT1. Cenné dárky za každé umístění.

Cíl: Cílem je porovnání znalostí našich studentů, vytvoření zábavného odpoledne.

Doba trvání: jedno odpoledne + dva dny na přípravu

Počet účastníků: 8 studentů

Potřebné pomůcky: jmenovky studentů, otázky a odpovědi, dva studenti asistují při přípravě, ceny

Postup:

- 1) příprava otázek a odpovědí, jmenovky studentů
- 2) přihlášení studentů do soutěže
- 3) AZ-kvíz
- 4) vyhlášení vítěze

AZ–kvíz je jednou z nejoblíbenějších vědomostních soutěží našeho DM. Celou tuto akci má na starosti vychovatelka, která vede výtvarný kroužek. Je třeba vymyslet a sestavit otázky a odpovědi. Je nutné zvážit obtížnost otázek, aby byly přímo úměrné věku a znalostem soutěžících studentů. Nikdy se nevyskytl problém s nedostatkem studentů, které by chtěly soutěžit, spíše naopak. Vždy spolu soutěží čtyři dvojice a do druhého kola se dostanou dvě vítězné dvojice. Této akce se zúčastňují i diváci, pro které je také připravena vědomostní otázka. Celý večer řídí dva moderátoři z řad studentů, kteří čtou soutěžícím otázky. Mimo jiné také dbají na dodržování časového limitu (ten určuje pomocník, bubnující na bubínek), který soutěžící mají na správnou odpověď. Tato akce je u studentů velice oblíbená, proto ji opakujeme několikrát do roka.

AZ - kvíz

5. SOUTĚŽNÍ FOTOVÝSTAVA

METODIKA

Motivace: Možnost vystavení vlastních fotografií a možnost soutěžit o hodnotné ceny od sponzorů. Ukázka různých fotografií.

Cíl: Prezentace studentských fotografií, uspořádání soutěžní výstavy.

Doba trvání: jedno odpoledne + měsíc na sbírání fotografií od studentů

Počet účastníků: různý

Potřebné pomůcky: fotografie

Postup:

- 1) vyhlášení soutěžní fotovýstavy, vytvoření plakátů
- 2) sběr fotografií
- 3) vystavení fotografií
- 4) hlasování o fotografiích
- 5) vyhlášení výsledků a předání cen

Každý rok na jaře se v domově mládeže koná soutěžní fotovýstava. Téma je každý rok jiné (např. Obdivování krás a divů přírody, Naše ratolesti, Kouzlo hor, atd.). Fotografie lze najít v rodinných albách, anebo mohou studenti přinést čerstvě vytvořené snímky. Záleží však na účastnících, jaké fotografie je natolik zaujmou, aby je vystavili. Fotky se většinou sestavují do kolekce. Studenti je přinesou vychovatelce, která je naaranžuje do klubu mládeže. Celá výstava trvá čtrnáct dní, během nichž mohou všichni hlasovat. Tato soutěž je určena nejen pro studenty ubytované na DM, ale i pro ty, kdo studují na škole.

Na výstavě v roce 2008 se sešlo patnáct fotokolekcí. Téma bylo „Dětská radost“. Do konce března byl čas na přihlášení účastníků a od 2. do 16. dubna se hlasovalo. Celkem hlasovalo 222 osob, z toho 67 studentů z DM, 130 studentů ze školy a 11 pedagogů.

Celá soutěž je anonymní. Nikdo neví, kdo pro koho hlasuje, protože u jednotlivých fotografií nejsou uvedena jména. Soutěží se také ve dvou

kategoriích: o nejlepší fotku a o nejlepší fotokolekci. Vždy jsou vyhlášena první tři místa.

Fotovýstava

6. VYDÁVÁNÍ ČASOPISU STUDENTSKÁ BOMBA V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ

METODIKA

Motivace: Anonymně sdělit své dojmy a pocity, potřeba vyjádřit svůj názor.

Cíl: Prezentace studentských článků, básniček, sloupků. Možnost projevit svou osobnost.

Do internetového časopisu Studentská bomba posílají studenti své příspěvky, informují o akcích, které se budou konat a které se konaly. Velmi zajímavý je literární koutek, kam studenti posílají své básničky, povídky, atd. Všechny příspěvky mohou být anonymní a procházejí cenzurou vedoucí domova mládeže. Odkaz na časopis se nachází na internetových stránkách domova mládeže <http://www.sosvaz.cz/DomovMladeze/pages/home.php>.

7. ZAHRADNÍ SLAVNOSTI – ROZLOUČENÍ SE ŠKOLNÍM ROKEM

METODIKA

Motivace: „Zahradní slavnosti“ jsou tradicí, kterou si studenti předávají mezi sebou. Znamenají pro ně zakončení školního roku.

Cíl: Zpestření posledních dní před koncem školního roku, rozloučení se, pobavit studenty.

Doba trvání: jedno odpoledne + jeden přípravný týden

Počet účastníků: různý

Potřebné pomůcky: ceny (ocenění pro studenty za celý školní rok), sportovní potřeby (na „Hecboj“), občerstvení

Postup:

- 1) stanovení data, kdy se akce bude konat
- 2) zajištění cen od sponzorů
- 3) uvedení sportovních disciplín
- 4) vytváření pozvánek a plakátů
- 5) přihlášení studentů a učitelů na „Hecboj“
- 6) nákup občerstvení
- 7) „Zahradní slavnosti“
- 8) ukončení školního roku

Na závěr školního roku pořádá domov mládeže *Zahradní slavnosti*. Odehrávají se v areálu školy. Nejdříve ředitel školy a vedoucí domova mládeže slavnostně zahájí tuto akci. Následuje krátké zhodnocení výkonů a dobrých skutků žáků ubytovaných na domově mládeže a předávání diplomů a drobných věcných cen za celoroční výkony v mimoškolních aktivitách.

Ředitel školy předává ceny a diplomy

Další částí zábavného odpoledne je „Hecboj“. Předem přihlášená čtyřčlenná družstva spolu soutěží v různých disciplínách. Stalo se také tradicí, že do zápolení nastupují i družstva učitelů, absolventů a dalších zaměstnanců školy. Mají předem domluvený název, který podtrhuje i jejich kostým např. babičky, dědečkové, zmrzlináři (ti přivezli opravdovou zmrzlinu a snažili se jí uplatit rozhodčí), čmeldové, kočky, mimina, atd. Vždy se soutěží v několika disciplínách např. v překážkové dráze naslepo, v házení obručí, v chůzi na špalcích a v opičí dráze.

Hecboj – házení obručí

Cenou pro první místo je vždy dort.

Dalším bodem těchto slavností je divadelní představení, které si pro nás připravil dramaticko-hudební kroužek se svojí vychovatelkou. Minulý rok si pro nás připravili upravenou verzi Perníkové chaloupky. Některé kostýmy jsou zapůjčeny z Jihočeského divadla a ostatní ze sbírky našeho domova mládeže. Rekvizity si studenti vytvářejí sami v rámci výtvarného kroužku. Pro toto představení byla nejdůležitější rekvizitou perníková chaloupka.

Divadlo – Perníková chaloupka

Poslední bodem „Zahradních slavností“ je hostina, kterou si pro nás připravil kroužek vaření. Již tradičně jsou podáváná pečená kuřecí stehna a různé druhy salátů.

Občerstvení na Zahradních slavnostech

Studentům se tato akce velice líbí, a proto je každý rok účast hojnější.

8. VÁNOČNÍ VEČER V DOMOVĚ MLÁDEŽE

METODIKA

Motivace: Setkání všech studentů a vychovatelek, společná štědrovečerní večeře.

Cíl: Cílem je připomenout studentům, že o Vánocích mají být všichni pohromadě. Oživit v nich vánoční zvyky. Připravit pro ně zábavný program.

Doba trvání: jeden večer + příprava jeden týden

Počet účastníků: kolem 115 studentů + 6 vychovatelek + hosté

Potřebné pomůcky: vánoční stromeček, vánoční dárky, občerstvení, různá dekorace

Postup:

- 1) stanovení data, kdy se bude konat vánoční večer
- 2) nazdobení vánočního stromečku studenty
- 3) příprava programu, vytisknutí plakátu a pozvánek
- 4) štědrovečerní večeře ve školní jídelně
- 5) vánoční večer – program
- 6) zdobení perníčků a aranžování svícňů studenty
- 7) rozloučení se studenty, přání krásně prožitých vánočních svátků a hodně štěstí do nového roku

Poslední týden před vánočními prázdninami se koná na domově mládeže vánoční večer. Dvě vychovatelky za pomoci několika studentů dají ubrusy na stoly v jídelně, naaranžují ubrusy a zapálí svíčky. Mezitím další tři vychovatelky s dalšími studenty zahalují klub mládeže do vánoční atmosféry, kde se po večeři koná vánoční večer. Studenti sem umisťují a rozsvěcují stromek, schovávají se dárky pro studenty a vánočními řetězi a ornamenty se

zdobí stěny. Na stoly se připravuje různé občerstvení (většinou je to cukroví, které studenti přivezli z domovů), perníky, vánočky, ovoce, limonády, atd.

Celý večer začíná kolem páté hodiny, a to tradičně štědrovečerní večeří, kterou pro nás připravují kuchařky v jídelně. Studenti se posadí ke stolům a vychovatelky jim roznesou připravené jídlo, kterým je bramborový salát a kuřecí řízek. Vedoucí mládeže má krátký proslov, ve kterém popřeje studentům i nám vychovatelkám krásné prožití vánočních svátků a hodně štěstí do nového roku.

Štědrovečerní večeře

Kolem sedmé hodiny se všichni sejdem na klubu mládeže, kde je pro všechny připraven bohatý program. Na začátku si připomeneme vánoční zvyky a tradice. Dalším probíhají různá hudební a taneční vystoupení z řad studentů,

Vánoční večer na DM

jako např. country a břišní tance. Vedoucí DM v kostýmu Ježíška (má na sobě červenou čepici s bílou bambulí) předá studentům dárky. Na závěr večera mají všichni možnost ozdobit si perníček nebo naaranžovat svícen.

Nemám výhrady (připomínky) k celkovému průběhu akce, jen program po štědrovečerní večeři by mohl být daleko bohatší a pestřejší a více se zabývat vánočními zvyky.

Návrh programu:

1) Vánoční symboly

Na začátku je si připomenout některé z vánočních symbolů a vysvětlit si, co vlastně znamenají nebo znázorňují.

betlém – místo, kde nastal velký zlom v dějinách lidstva. Tradice stavění betlémů je daleko starší než zdobení stromečku.

strom – jako vánoční symbol se strom do Čech dostal v 19. století z Německa. Zdobení stromku má také svůj význam, nejdříve jednoduché tzv. přírodní, koncem 19. století se objevily výrobky českých sklářů – foukané různé skleněné tvary.

jmelí – je symbol, v jehož kouzelnou moc věřili lidé odpradáвна. Zavěšené jmelí prý přináší do domu štěstí a lásku, chrání proti zlým duchům a čarodějnicím.

ryba – speciálně kapr, je nejdůležitější součástí štedrovečerní hostiny. Narození Ježíše se datuje na rozhraní dvou věků: právě končil věk Ryb a začínal věk Skopce. Kristus byl zobrazován jako beránek nebo ryba.

Studenti by sami měli zapřemýšlet, co jednotlivé symboly mohou znamenat a až poté bychom jim měli vysvětlit, jaký jejich význam.¹⁴²

2) Vánoční pranostiky

Pranostikami se v dřívějších dobách řídili naši předci. Kdo zná nějakou pranostiku, která se váže k 24., 25. nebo 26. prosinci?

24. prosince – Když na Štědrý den sněží, na pytle se chmel těží.

- Padá-li na Štědrý den v noci sníh, urodí se hodně vína.

25. prosince – Lepší Vánoce tekuté než třesuté.

- Jsou-li zelené Vánoce, Velká noc bude bělit se.

26. prosince – Když na Štěpána silný vítr bouří, vinař smutně oči hmouří.

- Když svatý Štěpán vyfouká bláto, bude pěkné jaro nato.¹⁴³

3) Vánoční koledy

V domově mládeže je hudebně-dramatický kroužek, který pro tento večer připravuje pásmo vánočních koled. Kytary, flétny, housle a zpěv. Ostatní studenti se připojí zpěvem. Např. Z jedné strany chvojka, Vzhůru, vzhůru, pastuškové, Narodil se Kristus Pán, Půjdem spolu do Betléma, Já bych rád k Betlému,...

Vybíráme takové koledy, které jsou obecně známé, ale k dispozici je i tištěný text se slovy jednotlivých koled.¹⁴⁴

¹⁴² ŠOTTNEROVÁ, D., *Vánoce – původ, zvyky, koledy, hry a náměty*, s. 11-12

¹⁴³ ŠOTTNEROVÁ, D., *Vánoce – původ, zvyky, koledy, hry a náměty*, s. 20

¹⁴⁴ ŠOTTNEROVÁ, D., *Vánoce – původ, zvyky, koledy, hry a náměty*, s. 97-116

4) Vánoční zvyky

Kouzlo Vánoc je dotvářeno různými zvyky, zvyklostmi a pověrami. Přenášejí se z generace na generaci, ale ne všechny rodiny je dodržují. Proto je dobré si v domově mládeže tyto zvyky připomenout. Studenti je třeba předají dále svým dětem. Nejvíce zvyků se váže především ke Štědrému dni. O některých zvycích si jen povíme a některé si můžeme i zkusit.

Štědrý den

Ke štědrovečernímu stolu se vždy sedávalo ve slavnostním oblečení. Lidé dávali pod talíře peníze, aby se jich držely po celý rok. Stejný význam jako mince měla i kapří šupina.

Po večeři se rozkrajovalo jablko příčně na polovinu. Tento zvyk si můžeme zkusit se studenty. Když se tam objevila čistá hvězdička, dotyčný měl po celý rok štěstí a zdraví. Když se ukázal kříž z jaderků nebo červivý střed jablka, znamenalo to nemoc nebo smrt.

Další zvyk, který si můžeme se studenty vyzkoušet je pouštění lodiček. Do rozpůlených skořápek od vlašského ořechu se voskem přilepí malá svíčka a zapálí. Poté se položí na hladinu vody např. v lavoru. Pokud se všechny lodičky seskupí pospolu, znamená to bezproblémové soužití v rodině, úctu a toleranci. Pokud se lodička hned potopí, snaha o zlepšení situace bude marná. Podrobnější výklad viz ŠOTTNEROVÁ, D., Vánoce – původ, zvyky, koledy, hry a náměty.

Nezadaná děvčata házela o štědrém dnu pantoflem, a pokud ten dopadl špičkou směrem ke dveřím, znamenalo to, že se to děvče do roka provdá.

O půlnoci chodila zvědavá děvčata na zamrzlý rybník prosekávat led, kde se jim mohla zjevit jejich budoucnost. Tento zvyk uvádí i Karel Jaromír Erben ve své básni Štědrý den.

O půlnoci se chodívalo na půlnoční mši, tento zvyk některé rodiny dodržují dodnes.

Po tomto programu se ve třech místnostech připraví materiál na zdobení perníčků, na svícny a balení dárků.

Studenti si mohou nazdobit svůj vánoční perníček (ve tvaru rybičky, stromečku, komety, atd.) bílou cukrovou polevou nebo si mohou vytvořit svícen na vánoční stůl. Mají k dispozici svíčky různých barev, nastříhané větve různých jehličnanů a další ozdoby (sušené pomeranče, citrony, skořici, badyán, atd.) a záleží jen na jejich fantazii, jaký ten svícen bude.

Také mají možnost vyzkoušet si balení dárků. Vytváření různých krací z balicího papíru, novin, barevných papírů.

9. MAŠKARNÍ KARNEVAL

METODIKA

Motivace: Zábavný večer, diskotéka, soutěž o nejhezčí masku, připomenutí minulého maškarního karnevalu.

Cíl: Stmelení studentského kolektivu, kreativita a vlastní iniciativa při tvorbě masek.

Doba trvání: jeden večer + přípravné dva dny

Počet účastníků: kolem 115 studentů + 6 vychovatelek + učitelé ze školy

Potřebné pomůcky: balónky, hudební aparatura, ceny, výzdoba

Postup:

- 1) příprava a výzdoba klubu mládeže
- 2) vypůjčení si hudební aparatury na škole a vyhledání jednoho studenta k její obsluze
- 3) příprava kostýmů
- 4) maškarní karneval
- 5) uklízení klubu mládeže a vrácení hudební aparatury

Na konci zimy, většinou v měsíci únoru, se v DM koná maškarní karneval. Všechny vychovatelky se ve svých výchovných skupinách domluví na maskách. Buď mají studenti svůj vlastní nápad a na karneval jdou samostatně nebo jde

celá skupina i s vychovatelkou. Na začátku večera proběhne soutěž o nejlepší masku. Porotu tvoří vedoucí DM, učitelé (samozřejmě také v kostýmech) a dva náhodně vybraní studenti. Celým večerem nás provází vychovatelka, která má na starosti dramaticko-hudební kroužek. Konají se také různé hry, ve kterých studenti mohou vyhrát různé cenné dárky. Jako příklad můžeme uvést hru „židličkovaná“. Při této hře se dokola rozestaví židle (vždy je jich o jednu méně než je hráčů), kolem kterých účastníci chodí do rytmu hudby. Vždy když hudba přestane hrát, se všichni hráči snaží posadit. Ten, na koho nevyzbyde židle, vypadává. Poté se opět jedna židle ubere a hraje se dál. Tak se pokračuje pořád dokola a hráč, který dříve dosedne na poslední židli, se stává vítězem. Další hra je podlézaná pod tyčí. Dvojice se musí držet za ruku, za oblečení, atd. a snaží se společně podlézt pod tyčí a nedotknout se jí. Kdo se dotkne nebo pustí partnera, vypadává. Na konec se koná diskotéka.

Sněhurka a trpaslíci

Návrh programu:

Maškarní karneval je vlastně masopust. Masopust trvá od Tří králů až do popeleční středy, která zahajuje šestinedělní předvelikonoční půst. Je to tedy

slavnost, která je na rozhraní Vánoc a Velikonoc. A karneval bývá celkovým závěrem masopustu.

Většina studentů, i když pocházejí z jihočeských vesnic a měst, netuší, co to vlastně masopust je.

Vychovatelka na svojí výchovné skupině (okolo 25 studentů, pokud by jich bylo více pohromadě, tak by nedávali pozor) vysvětlí, co to vlastně masopust je, proč se slaví a proč je dobré tuto tradici udržovat.

Nejlépe realizovatelnou akcí z masopustu je právě závěrečná zábava. Vychovatelka navrhne studentům, aby si zkusili najít něco o masopustních maskách a vytvořit skupinky těchto masek. Nelze předpokládat stoprocentní účast, ale podle mého předpokladu, minimálně čtvrtinu studentů by mohla tahle akce oslovit.

10. VÝSTAVA VELIKONOČNÍCH VÝROBKŮ A UKÁZKA VELIKONOČNÍCH ZVYKŮ

METODIKA

Motivace: Vyzkoušení si nových technik malování na velikonoční vajíčka, připomenutí si tradic a zvyků.

Cíl: Udržování velikonočních zvyků a tradic, ukázka možnosti zdobení velikonočních vajíček, prezentace studentských prací.

Doba trvání: tři dny + jeden týden příprav

Počet účastníků: 12 studentů

Potřebné pomůcky: vajíčka, drátky, bavlnky, kousky látek, vlna, vosk, svíčky, proutky na pletení pomlázek, atd.

Postup:

- 1) dohodnutí termínu v Jihočeském muzeu
- 2) nákup a příprava veškerého materiálu, vytvoření pár věcí na ukázkou
- 3) vybrání studentů

4) výstava

5) uklizení a odvoz věcí a studentů na DM

Tato výstava probíhá v podobném duchu jako prezentace vánočních zvyků. Koná se také v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. Místo adventních věnců a svícňů se zdobí velikonoční vajíčka, a to např. těmito technikami: voskem, batikováním, bavlnkami, nalepováním různých malinkých motivů, drátováním. Tyto techniky si mohou návštěvníci vyzkoušet pod vedením studentů z DM.

Zdobení perníčků v Jihočeském muzeu

Také se připravují perníčky, tentokrát však s velikonočními motivy. Celá akce je tedy zaměřena na ukázkou lidových velikonočních zvyků (pletení pomlázek, ukázkou koledování, ochutnávky velikonočních jídel, aranžování, apod.).

Ukázka velikonočních zvyků v Jihočeském muzeu

Návrh programu:

Velikonoční odpoledne v domově mládeže

V dnešní době nebývají už ani Velikonoce tak tradiční, jako dříve. Pomlázku a nabarvená vajíčka si dnes můžeme již koupit v obchodě.

Toto odpoledne by mělo být zaměřené na připomenutí si velikonočních svátků a vysvětlení si, co znamená např. zelený čtvrtek nebo velký pátek, dále na osvojení si technik zdobení vajíček a pletení pomlázek.

Studenti se sejdou v klubu mládeže, kde jim předem vybraní kamarádi přednesou, co si sami připravili o Velikonocích. Dále probíhá diskuze, jak se v jejich rodném bydlišti tyto svátky slaví.

Poté mají možnost, jak kluci, tak holky, uplést si svojí pomlázku a ozdobit ji pentlemi.

Techniky zdobení vajíček:

Mají k dispozici barvy do vody, včelí vosk, bavlnky a různé přírodní materiály. Nejméně pracná je technika, kdy se lepí za pomoci tavné pistole na vajíčko přírodní materiál, jako jsou různé lístečky, okvětní lístky, atd.

Vajíčko, které se zdobí včelím voskem, trvá asi nejdéle. Nejprve na něm musíme pomalu rozehtátým voskem a za pomoci špendlíku vytvořit různé tvary, po té ho ponoříme do obarvené vody a až nám úplně uschne, tak zase pomalu ten vosk rozehtíváme.

Technika s bavlnkou vyžaduje velikou pozornost a pečlivost. Natíráme bavlnku nebo vajíčko (každému to vyhovuje jinak) lepidlem, a pak touto bavlnkou pomalu obtáčíme vajíčko, aby byla každá řada těsně u té druhé.

Výroba velikonočních ozdob z vizovického těsta:

recept: 1kg hladké mouky, 4dcl vody, pár kapek octa

Těsto se musí velice dobře vypracovat, minimálně půl hodiny i déle. Poté jej necháme alespoň hodinu odpočívat. Figurky s velikonoční tematikou (vajíčka, slepičky, pomlázky, zajíci, beránci, atd.) můžeme upravovat za pomoci nůžek. Jednotlivé detaily jako jsou např. oči zvířat, ozdobení vajíček je možné upravit pomocí různého koření (hřebíček, kmín, pepř celý, atd.). Poté dají studenti všechny své výrobky na plech a dáme péct na 50°C několik hodin. Některé figurky je možné naaranžovat do váz spolu s květinami, jen je zapotřebí do nich před pečením za pomoci špejle udělat díрку, do které se pak špejle připevní.

ZÁVĚR

Různý původ studentů i odlišné sociální a společenské postavení s sebou přináší nutnost, zvolit takové výchovné a vzdělávací prostředky, které ve studentech probouzejí především zájem o zvolený studijní obor a které jsou přínosem pro všechny strany. Vzhledem k tomu, že jsou do domova mládeže přijímány dívky společně s chlapci, má naše práce i různá specifika ohledně volby přístupu k jednotlivým pohlavím. Tyto přístupy by měly zohledňovat i konkrétní věkovou skupinu a za pomoci těchto přístupů by mělo být dosaženo optimálních výchovných prostředků. Jsou to právě zájmové činnosti nebo volnočasové aktivity, které pro studenty pořádáme.

Veškeré akce, které jsem popsala ve své diplomové práci, se tradičně konají na daném domově mládeže. Po zkušenosti z praxe na jiném domově mládeže a z rozhovorů s vychovateli z různých DM, jsem si jistá, že uskutečňujeme nejpestřejší volnočasový program. Některé akce bych i přes tuto skutečnost trochu upravila. Bohužel zatím není v mé kompetenci tyto akce realizovat podle mého uvážení. Ve své diplomové práci předkládám tedy alespoň návrh ke třem zájmovým činnostem, jak by je bylo možné upravit nebo oživit (Vánoce, Masopust a Velikonoce). Stále více a více na nás působí, jak Vánoce, tak i Velikonoce, svojí komerčností, kdy se nás různé supermarkety snaží ovlivnit svojí nabídkou. Proto je důležité poukázat na význam těchto svátků, připomenout studentům různé zvyky a tradice. Možnost vytvořit si atmosféru těchto svátků podle svého vkusu a cítění a udržování kulturních potřeb.

Tyto zájmové činnosti mohou využít všechny domovy mládeže v různých upravených formách.

LITERATURA:

Primární literatura:

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E., BŮŽEK, A.: *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-24-X

HÁJEK, B.: *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1

HANZOVÁ, M., KODÝM, M., KREMLIČKOVÁ, M.: *Práva a povinnosti našich dětí*. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-7187-007-2

HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

HOMOLA, M.: *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

KAPLÁNEK, M. a kol.: *Výchova a volný čas. Sborník příspěvků 1. Mezinárodní konference o výchově a volném čase*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-849-9

KRAUS, B.: *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1

KULKA, T.: *Umění a kýč*. Praha: Torst, 2000. ISBN 80-7215-128-2

MIŠURCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M.: *Děti, hry a umění*. Praha: ISV-nakladatelství, 1997. ISBN 80-85866-18-8

NAKONEČNÝ, M.: *Obecná psychologie (Sylabus přednášek)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006. ISBN 80-7040-922-3

NAKONEČNÝ, M.: *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0

PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5

PROKOP, D., JŮZL, M.: *Úvod do estetiky*. Praha: Pyramida, 1989. ISBN 11-096-8909/1

PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4

SPOUSTA, V., et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 1996. ISBN 80-210-1275-7

SPOUSTA, V.: *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1274-9

ŠOTTNEROVÁ, D.: *Vánoce – původ, zvyky, koledy, hry a náměty*. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-033-5

UŽDIL, J., ZHOŘ, I.: *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. ISBN (není uvedeno)

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

WARD, P., ADAMS, S., LEVERMORE, J.: *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8

Sekundární literatura:

BESTAJOVSKÝ, M.: *Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce – zima*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0476-1

OPASCHOWSKI, W.: *Freizeitpädagogik*. Hamburg, 1987.

SKOPOVÁ, K.: *Velikonoční svátky o století zpátky aneb Jarní tradice v české domácnosti*. Praha: Akropolis, 2007. ISBN 978-80-86903-38-9

SKOPOVÁ, K.: *Hody pústy masopusty – slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2007. ISBN 978-80-86903-46-0

ŠINDELÁŘ, D.: *Krása v nás a kolem nás*. Praha: Albatros, 1981. ISBN (není uvedeno)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), §2

Elektronické zdroje:

[http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=37191&par\[view\]=0,](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=37191&par[view]=0)

<http://www.ped.muni.cz/wphil/clenove/rybar/TEXTY/vychova.htm>

ABSTRAKT

KONRÁDOVÁ, L. *Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti motivace v rámci pedagogiky volného času pro mládež*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce I. Kovářová.

Klíčová slova: mládež, kultura, výchova, vkus, kýt, estetika, volný čas, domov mládeže, zájmová činnost

Tato diplomová práce má dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou nastíněny základní pojmy, jako je volný čas, motivace, kultura, jejich definice a možnosti. Kapitola výchova a vzdělávání pojednává o své důležitosti i mimoškolní prostředí. V této části je také charakterizována mládež a její zvláštnosti. Je představena estetická výchova, metody práce s uměleckým dílem a estetická zkušenost. Ve stručnosti je poukázáno na mimoškolní práci s dětmi a mládeží v Jihočeském kraji.

Praktická část je zaměřena na Domov mládeže a jeho specifika. Práce vychovatele s mládeží v zájmových činnostech. Je zde popsáno deset akcí, které se konají během celého školního roku a které vedou ke zkvalitnění volného času mládeže.

ABSTRACT

Developing Cultural Needs, Education to Enhance Taste and Motivation in Leisure Pedagogy Aimed at Youth.

Key words: youth, culture, education, taste, kitsch, aesthetics, leisure, boarding house, free-time activities

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part deals with elementary terms including *leisure*, *motivation* and *culture* aiming to define these and to outline the options they provide. The *Education and Schooling* chapter elaborates on the importance of education and schooling out of school as well, characterising youth and its particularities. The thesis also introduces aesthetic education, methodology of using art in classes and aesthetic experience, briefly informing on the state of out-of-school care in the South Bohemian region.

The practical part focuses on the boarding school and its specifics and on the educator's position in organising free-time activities. Ten events are described taking place throughout the school year aiming to improve youth leisure.